

ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΜΙΚΤΗΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗΝ
ΕΠΙ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ
ΜΕΤΑΞΥ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΩΝ *

Υ Π Ο
ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΡΜΠΡΗ
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου—'Ακαδημαϊκοῦ

δ'. Ἀποστολικότης. Ἡ Ἐκκλησία λέγεται καὶ εἶναι ἀποστολική, ὡς ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κυρίου, τοῦ πρώτου καὶ μεγίστου ἀποστόλου» (Γαλ. 4,4. Ἐβρ. 3,1), καὶ ἰδιαίτατα ὡς ἐποικοδομηθεῖσα («ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ» (Ἐφ. 2,20), καὶ, ἄρα, ὡς ἀνάγουσα τὴν ἑαυτῆς ἀρχὴν εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ὡς τηροῦσα ἀναλλοίωτον τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰς λοιπὰς παραδόσεις καὶ διατάξεις αὐτῶν καὶ ὡς διακατέχουσα καὶ διαφυλάττουσα ἀπαράθραυστον καὶ ἀδιάκοπον τὴν ἀποστολικὴν διαδοχὴν. Οὕτως ἡ Ἐκκλησία ἔχει «θεμελίους δώδεκα καὶ ἐπ' αὐτῶν δώδεκα ὀνόματα τῶν δώδεκα Ἀποστόλων τοῦ Ἀρνίου» (Ἀποκ. 21, 14), ἐποικοδομηθεῖσα ἐπὶ τῆς περὶ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρίας αὐτῶν. Διὰ τοῦτο οἱ ἱεροὶ Πατέρες ἐδίδαξαν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία «ῥυθίζεται ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ προφητῶν»⁸⁰, ἢ ὅτι αὐτῆς «θεμελίος εἰσι καὶ οὗτοι καὶ ἐκεῖνοι, καὶ μία οἰκοδομὴ τὸ πᾶν καὶ ῥίζα μία»⁸¹. Καὶ ναὶ μὲν ὀνομάζομεν τοὺς Ἀποστόλους «θεμελίους δώδεκα» καὶ «στόλους» τῆς Ἐκκλησίας (Γαλ. 2,9), ἀλλ' ἕμως δέον νὰ διευκρινισθῇ, ὅτι ὁ Κύριος ὑποβαστάζει ὀλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα αὐτῆς, ὡς ὁ πραγματικὸς «θεμέλιος» καὶ «ἀκρογωνιαίος» λίθος (Α' Κορ. 3,11. Ἐφ. 2,20), «ὁ τὸ πᾶν συνέχων· ὁ γὰρ λίθος ὁ ἀκρογωνιαίος καὶ τοὺς τοίχους συνέχει καὶ τοὺς θεμελίους... κἂν τὸν ὄροφον εἴπῃς, κἂν τοὺς τοίχους, κἂν ὀτιοῦν ἕτερον, τὸ πᾶν διαβαστάζει αὐτός»⁸². Ὁ Κύριος, ἄρα, παραμένει εἰς τὸν αἰῶνα ὁ ἐν ἀπολύτῳ ἐννοίᾳ ἀμετακίνητος θεμέλιος τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ὅσον

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 54 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

80. Μ. Βασιλίου, εἰς Ἡσ. 2,66, PG 30,233.

81. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 6,1, PG 62,43 ἐξ. Πρβλ. καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Πράξ. ὁμιλ. 6,1, PG 52,79.

82. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 6,1, PG 62,44. Πρβλ. καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, εἰς Ἡσ. 4,2, PG 70,968.

«θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρά τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός» (Α΄ Κορ. 3,11). Ἀντιθέτως οἱ Ἀπόστολοι λέγονται θεμέλιοι μᾶλλον ἐν σχετικῇ ἐννοίᾳ, ὄντες «ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ» κατ' ἐξοχὴν, καθ' ὅσον αὐτοὶ εἶναι «οἱ κατάρξαντες τοῦ λόγου τῆς πίστεως, οἱ κήρυκες τῆς ἀληθείας», καὶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ «οἱ θεμελιωταὶ τῆς Ἐκκλησίας»⁸³, ἢ μᾶλλον «αὐτοὶ εἶναι οἱ ἀύθεντικοὶ μεταφυτευταὶ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ καθ' ὅλου»⁸⁴, οὕτως ἐγένοντο οἱ πρῶτοι αὐτόπται καὶ ἀντίχοι μάρτυρες καὶ κήρυκες τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ, ὡς τοῦ Χριστοῦ τῆς πίστεως, ἐξασφαλιζομένης οὕτω τῆς ἱστορικῆς συνεχείας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς παραδόσεως αὐτῆς.

Ἐπειτα ἡ ἀποστολικότης τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι μόνον ἱστορικῆ, ἀλλὰ καὶ πάντοτε παροῦσα. Οὕτως ἡ ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων τεθεμελιωμένη Ἐκκλησία ἐξακολουθεῖ λεγομένη καὶ οὕσα ἀποστολικὴ καὶ διότι «παρὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἐκείνων μαθητῶν παραλαβοῦσα τὴν εἰς ἓνα Θεὸν πίστιν...»⁸⁵, ἔκτοτε διεφύλαξε καὶ διαφυλάττει ἀκεραίαν καὶ ἀνόθευτον καὶ διδάσκει πάντοτε ἀμετάβλητον καὶ ἀκαινοτόμητον τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν καὶ παράδοσιν ἐν γένει, καὶ οὐδέποτε ἀφίσταται ἀπ' αὐτῆς, «καὶ ἐὰν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίσῃται» παρ' ὃ παρέλαβεν ἐκ μέρους τῶν Ἀποστόλων (Γαλ. 1, 8)⁸⁶. Ὁμοίως παραλαβοῦσα διακρατεῖ ἡ Ἐκκλησία τὴν αὐτὴν ὀργάνωσιν καὶ διοίκησιν καὶ ἅπαντα ἐν γένει τὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας μὲ τοὺς διαδόχους τῶν Ἀποστόλων ἐπισκόπους, «οὓς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἔθετο ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ» (Πράξ. 20,28), καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους «σὺν ὅλῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ» (Πράξ. 15,22). Γενικῶς διακρατεῖ ἡ Ἐκκλησία τὴν ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων κατερχομένην Παράδοσιν, οὕτως ὥστε ἀποβαίνει αὐτὴ ἔμφυχος φορεὺς τῆς Παραδόσεως καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐνσαρκος Παράδοσις. Ἄπαντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, ὡς καὶ πᾶσα ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία, ἐκπηγάζουσιν ἐκ τῶν Ἀποστόλων, οἵτινες, λαβόντες τὴν «χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ» (Ῥωμ. 1,5), ἐκήρυξαν πᾶσι τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας, καὶ συνάμυχ μετέδωσαν τοῖς ἑαυτῶν διαδόχοις ἐπισκόποις τὴν διακονίαν καὶ «χάριν καὶ ἀποστολὴν», ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ Ἰδρυτοῦ καὶ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκκλησίας, δυνάμει τῆς ἐντολῆς καὶ ἀποστολῆς τοῦ αἰωνίου Πατρός. Ὁ Κύριος εἶπεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους: «καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ Πατήρ, καὶ γὼ πέμπω ὑμᾶς» (Ἰωάν. 20,21), οὗτοι δὲ πηρέδωσαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὸ ὅπερ ἔλαβον ἱερατικὸν χάρισμα καὶ ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα, τὴν θεῖαν διδασκαλίαν καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀύθεν-

83. Γ ρ η γ ο ρ ί ο υ Ν ὄ σ σ η ς, Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμῶν, PG 44, 577. Θεωρία εἰς τὸν Μωσῆως βίον, PG 44,385. Ἐξήγ. ἄσμ. ἄσμ. λόγ. 14, PG 44,1077.

84. Π. Μ π ρ α τ σ ι ῶ τ ο υ, Ὁ ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἡ ἐνόητος τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1959, σ. 8.

85. Ε ἰ ρ η ν α ἰ ο υ, Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ... I, 10,1, PG 7,549.

86. Πρβλ. αὐτόθι III, 3,3-4, PG 7,849-850. IV, 32,1, στ. 1071.

τίαν καὶ ἐξουσίαν. Εἰδικώτερον οἱ Ἀπόστολοι, διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἐπὶ τῶν διαδόχων τῶν ἐπισκόπων καὶ τῆς καταστάσεως κατὰ πόλεις πρεσβυτέρων, μετέδωσαν εἰς αὐτοὺς τὸ εἰδικὸν χάρισμα αὐτῶν καὶ πᾶσαν τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν αὐτῶν, ὡς καὶ τὸν θησαυρὸν τῆς πίστεως καὶ ἄπασαν τὴν παράδοσιν αὐτῶν, ἵνα καὶ αὐτοὶ μεταδώσωσιν αὐτὴν εἰς τοὺς διαδόχους τῶν διὰ τῆς χειροτονίας «μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης... τῆς ἐπιφανείας τοῦ Κυρίου», τοῦθ' ὑπερ ἀποτελεῖ τὸ βαθύτερον νόημα τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς (Α' Τιμ. 4,14. 6,12 ἐξ. Β' Τιμ. 1,6. Τίτ. 1,5. Ἐφ. 2,20 κ.λ.π.). Σχετικῶς γράφουσιν ὁ μὲν Κλήμης Ῥώμης, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι, «κατὰ χώρας καὶ πόλεις κηρύσσοντες, καθίστανον τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν, δοκιμάσαντες τῷ Πνεύματι, εἰς ἐπισκόπους καὶ διακόνους τῶν μελλόντων πιστεύειν», προνοήσαντες «ὅπως ἐὰν κοιμηθῶσι, διαδέξωνται ἕτεροι δεδοκιμασμένοι ἄνδρες τὴν λειτουργίαν αὐτῶν»⁸⁷, ὁ δὲ Γρηγόριος Νύσσης, ὅτι αἱ πρῶτοι μαθητευθέντες τῇ χάριτι καὶ αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι, οὐκ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀγαθὸν περιώρισαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετ' ἐκείνους ἐκ διαδόσεως τὴν αὐτὴν ἐποίησαν χάριν»⁸⁸. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἐκκλησία πασῶν τῶν ἐποχῶν καὶ τόπων διατελεῖ οὕσα ἐν ἀδιακόπῳ μετὰ τῶν Ἀποστόλων διαδοχῆ τῶν ποιμένων καὶ διδασκάλων αὐτῆς, δαιωνιζομένη διὰ τῆς μυστηριακῆς χειροτονίας αὐτῶν, καὶ οὕτως ἐν ζώσῃ καὶ ἀδιακόπῳ ἐνότητι μετὰ τῆς πρωτογόνου Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν θεμελιῶν αὐτῆς, τ.ἔ. τῶν ἐωρακόντων τὸν Κύριον καὶ ἀποσταλέντων παρ' αὐτοῦ ἁγίων Ἀποστόλων. Ἐντεῦθεν καὶ ὅ,τι κατέχει νῦν ἡ Ἐκκλησία—Ἁγίαν Γραφήν, Ἱερὰν Παράδοσιν, θεῖαν ζωὴν—προέρχονται ἀπὸ τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἢ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν Ἀποστόλων. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀποστολικότης τῆς Ἐκκλησίας ἐγκεῖται εἰς τε τὴν ἀναγωγὴν καὶ προέλευσιν αὐτῆς ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ εἰς τὴν ὑπ' ἐκείνων μετάδοσιν αὐτῆς τῆς ἀποκεκαλυμμένης ἀποστολικῆς διδασκαλίας, ὡς καὶ τῆς ἀποστολικῆς διὰ τῶν αἰῶνων διαδοχῆς ἀνευ διακοπῆς ἐν τῇ ἱστορικῇ διαρκείᾳ. Ἰδιαιτάτα ὑπὸ τῶν Πατέρων ἀπεδίδεδετο ὅλως ἰδιάζουσα σημασία εἰς τὴν διατήρησιν ἀναλλοιώτου τῆς ἀποστολικῆς πίστεως καὶ διδασκαλίας καὶ εἰς τὴν ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων ἀδιάσπαστον διαδοχὴν τῶν ἐπισκόπων, καθ' ὅσον ἀμφοτέραι συνδέονται στενότατα πρὸς ἀλλήλας καὶ ἀποτελοῦσιν οὐσιαστικὰ στοιχεῖα τῆς ἀποστολικότητος τῆς Ἐκκλησίας⁸⁹. Ἄνευ τῶν δύο τούτων στοιχείων δὲν δύναται Ἐκκλησία τις νὰ εἶναι ἀληθῶς ἀποστολική. Ἀποστολικὴ διαδοχὴ καὶ ἀποστολικὴ διδασκαλία καὶ παράδοσις εἶναι ταυτῶσημοι. Εἰδικώτερον ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ σημαίνει τὴν ἀδιάκοπον ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων διαδοχὴν τοῦ ἱερατικοῦ λειτουργήματος καὶ χαρίσματος, καὶ δὴ τὴν διαδοχικὴν ἀκολουθίαν τῶν ἐπισκόπων μέχρις ἡμῶν διὰ κανονικῆς

87. Κλήμεντος Ῥώμης, Α' Κορ. 42,4, 44,2, PG 1,192. 293. 297.

88. Γρηγορίου Νύσσης, Ἐξήγ. ἄσμ. ἄσμ. λόγ. 14, PG 44,785.

89. Πρβλ. καὶ Εἰρηναίου, Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ... IV, 26,2.4. PG 7,1053. 1055.

χειροτονίας ὑπὸ τῶν πρὸ αὐτῶν ἐπισκόπων, ὡς καὶ τὴν εἰς αὐτοὺς παράδοσιν τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας καὶ τάξεως καὶ ἐξουσίας, ἅρα σημαίνει διαδοχὴν καὶ ἐν τῇ ἀποστολικῇ πίστει καὶ ὁμολογίᾳ καὶ τῇ ἀποστολικῇ διακονίᾳ καὶ ζωῇ οὐ μόνον τῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν κληρικῶν καὶ τῶν πιστῶν, δῆλα δὲ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κατέστησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς Ἀποστόλους, οἱ Ἀπόστολοι κατέστησαν ἐν αὐτῇ διὰ χειροτονίας ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, οἱ δὲ ἐπίσκοποι, κατὰ πληρεξουσιότητα τῶν Ἀποστόλων, ἐχειροτόνησαν καὶ κατέστησαν ἑτέρους ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἐξακολουθητικῶς κατ' ἀδιάκοπον ἱστορικὴν συνέχειαν καὶ διαδοχὴν μέχρι τοῦ παρόντος, μεταδιδόμενου οὕτως ἀκαταπαύστως, δι' ἐπικλήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, τοῦ «χαρίσματος τοῦ Θεοῦ» (Β' Τιμ. 1,6), τ. ἕ. τοῦ ἱερατικοῦ καὶ διδακτικοῦ καὶ ποιμαντικοῦ χαρίσματος μετὰ συνόλου τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας ἀπὸ τῆς μιᾶς γενεᾶς τῶν φορέων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργήματος εἰς τὴν ἄλλην μέχρι σήμερον. Τούτου ἕνεκεν οἱ μετέπειτα ἐπίσκοποι μέχρι καὶ τῶν συγχρόνων εἶναι διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων, κατὰ συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπον ἱστορικὴν σειρὰν καὶ διαδοχὴν, δι' ὃν λόγον οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας (Εἰρηναῖος, Εὐσέβιος καὶ ἄλλοι) κατήρτιζον καταλόγους τῶν ἐπισκόπων τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀνιόντας εἰς τοὺς Ἀποστόλους. Παρατηρητέον δὲ ὅτι σαφῶς ἐν Β' Τιμ. 2,2 καὶ ἀλλαχοῦ συνάπτεται ἡ διαδοχὴ καὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ παραδόσεως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν μετὰ τὴν προσωπικὴν διαδοχὴν τῶν ἐπισκόπων, ἥτις εἶναι οἰονεὶ τὸ ἐξωτερικὸν ὄρατὸν σημεῖον τῆς ἀδιακόπου συνεχίσεως τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας καὶ πίστεως ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας. Τοιοῦτον λοιπὸν τεκμήριον οὐσα ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ καὶ προσέτι ἀποτελοῦσα τὸ ἐξωτερικὸν διακριτικὸν γνώρισμα τοῦ ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀληθὴς καὶ ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς ἀρχεγονοῦ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἰδρυθείσης, διατηροῦσα ἀκεραίαν καὶ ἀνόθευτον τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν καὶ παράδοσιν ἐν γένει, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἀρνησάμενας αὐτὰς αἱρέσεις, εἶναι ἀπαραίτητος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, διότι αὕτη ἐξασφαλίζει τὴν βεβαίαν καὶ ἀθνητικὴν μετοχέτευσιν τῆς θείας ἀληθείας καὶ χάριτος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τὴν γνησιότητα τοῦ ἀποστολικοῦ κληρύγματος καὶ τῶν μυστηρίων, καὶ γενικῶς αὕτη ἐξασφαλίζει τὴν συνέχειαν τῆς ζωῆς τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς μεταδόσεως τῆς σφζούσης θείας χάριτος εἰς τὰ μέλη αὐτῆς⁹⁰. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ εἶναι «ὄργανον χαρισματικόν, ἐξασφαλίζον τὴν ταυτότητα καὶ τὴν ἐνότητα τοῦ ζῶντος σώματος τῆς Ἐκκλησίας»⁹¹. Προφανῶς, ἅρα, περιέχει ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ ἐν ἑαυτῇ καὶ τὸ ἕτερον οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς ἀποστολικότητος, τ. ἕ. τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν, τοῦθ' ὅπερ ἐξῆρον ὁ Εἰ-

90. Πρβλ. Γρηγορίου Νύσσης, Ἐξήγ. ἔσμ. ἔσμ. λόγ. 14, PG 44,785. Εὐσεβίου Καισαρείας, Εἰς Ψαλμ. 88,35, PG 23,1105.

91. G. Florovsky, Le Corps du Christ vivant, ἐν La sainte Eglise universelle, Paris 1948, σ. 37.

ρηναῖος καὶ ἄλλοι Πατέρες, συνδυάσαντες «*eum episcopatus successionem charisma veritatis certum*»⁹². Ὁ Εἰρηναῖος προστίθῃσιν, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Ἀπόστολοι παρέδωσαν τὰς Ἐκκλησίας, παρέλαβον παρὰ τῶν Ἀποστόλων τὴν διδασκαλίαν καὶ παράδοσιν, καὶ οὕτω παρέδωσαν ἡμῖν πᾶσιν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πίστιν⁹³. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἀποστολικὴ διαδοχὴ τῶν ἐπισκόπων ἐγγυᾶται τὴν ἀποστολικότητα τῆς διδασκαλίας. Ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, ἄνευ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς τῶν ἐπισκόπων δὲν δύναται νὰ νοηθῇ οὔτε ἀποστολικὴ διδασκαλία καὶ παράδοσις, οὔτε ἐνότης, οὔτε καθολικότης, οὔτε ἀποστολικότης καθόλου τῆς Ἐκκλησίας, οὐδ' αὐτὴ αὕτη ἡ Ἐκκλησία. Ἴνα διατηρῇ ἡ Ἐκκλησία τὴν ἐνότητα καὶ καθολικότητα αὐτῆς, ἀνάγκη πᾶσα ὅπως πάντοτε εἶναι ἀληθῶς ἀποστολική. Ταῦτα δὲ πάντα διασφύζει τὸ κατ' ἀδιάκοπον διαδοχὴν ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων προελθὸν ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα. Διὰ τοῦτο εἶναι ἡ ἀδιάκοπος ἀποστολικὴ διαδοχὴ, ἣν κατέχει ἡ Ἱεραρχία τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀόρατός τις δεσμός, ὅστις ἐγγυᾶται καὶ ἐξασφαλίζει τὴν ἀπαράθραυστον καὶ ἀδιάλειπτον συνέχειαν, ἐνότητα καὶ ἀποστολικότητα τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, καὶ παρέχει τοῖς ποιμέσι καὶ διδασκάλοις αὐτῆς τὸ ἱερὸν πρόνομιον, ἵνα ὧσι, Θεοῦ χάριτι, ἀαυχοῦντες τὴν ἀποστολικὴν διδασκαλίαν τετηρηκένοι καὶ κατὰ διαδοχὴν ἀπ' ἐκείνων (τῶν Ἀποστόλων) τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου παρεληφέναι», δεικνύοντες «διὰ τῆς περὶ τῶν δογμάτων ὁμοφωνίας, ὅτι εἰσὶ μέρη τῆς μιᾶς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας»⁹⁴.

92. Εἰρηναῖου, Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπή... IV, 26,2, PG 7,1053.

93. Αὐτόθι V, 20,1, PG 7,1177.

94. Μ. Βασίλειου, Εἰς Ἡσ. 1,172, PG 30, 408.

II.

Η ΚΕΦΑΛΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀγίας Γραφῆς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς «ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας», ἡ δὲ Ἐκκλησία εἶναι τὸ «σῶμα τοῦ Χριστοῦ», ὅστις οὕτως εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ ἑαυτοῦ σώματος (Κολ. 1,18. 24. Ἐφ. 1,22-23.5,23). Οὕτω τὴν Ἐκκλησίαν ἀποτελεῖ ὁ «λαὸς τοῦ Θεοῦ», ὅστις εἶναι αὐτὸ τὸ «σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία», καὶ ὁ Χριστὸς «ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας», ἥτις «ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ». Τοῦτο ἐδίδαξεν ἐκπαλαι καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἤδη τοῦ Ὠριγένους, καθ' ὃν «ὁ Χριστὸς ἐστὶν τῆς Ἐκκλησίας ἡ κεφαλὴ»⁹⁵.

Εἰδικώτερον ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὁμιλεῖ ῥητῶς περὶ τοῦ «σώματος τοῦ Χριστοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία» (Κολ. 1,24), οὗτινος σώματος, λόγῳ τῆς θεανθρωπίνης καὶ μυστηριώδους ὑφῆς καὶ φύσεώς του, δύναται νὰ εἶναι κεφαλὴ μόνον ὁ Χριστὸς, ὡς θεάνθρωπος. Καὶ πράγματι ἐν ταῖς πρὸς Ἐφεσίους καὶ Κολοσσαεῖς ἰδίως ἐπιστολαῖς του ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐπαναλαμβάνει πεντάκις τὴν διδασκαλίαν, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος αὐτοῦ, τὸ ὅποῖον εἶναι ἡ Ἐκκλησία⁹⁶. Οὕτω πρὸς Ἐφεσ. 1,22-23 γράφει: «πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου». Καὶ ἐν 4,15—16: «αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ, ὁ Χριστὸς, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάστου μέρους τὴν αὐξησιν τοῦ σώματος ποιεῖται». Καὶ ἐν 5,23: «ὁ ἀνὴρ ἐστὶ κεφαλὴ τῆς γυναικός, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὸς ἐστὶ σωτὴρ τοῦ σώματος». Ὁμοίως καὶ πρὸς Κολ. 1,18 γράφει, ὅτι ὁ Χριστὸς «αὐτὸς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὅς ἐστιν ἀρχή, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων». Καὶ τέλος ἐν 2,18-19 προστίθουσιν: «μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβεύετω... οὐ κρατῶν τὴν κεφαλὴν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἀφῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον αὖξει τὴν αὐξησιν τοῦ Θεοῦ».

95. Ὠριγένους, Εἰς Δευτερον. 16, PG 17,28.

96. Βλέπ. Ἰω. Καρμίρη, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, σ. 129 ἐξ.

Ἐνταῦθα σαφῶς διδάσκεται, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ σωτὴρ αὐτοῦ, ὅτι ὡς ὁ νέος ἄνθρωπος, ὁ δεύτερος Ἀδάμ, εἶναι ἡ κεφαλὴ συμπάσης τῆς ὑπ' αὐτοῦ λευτρωμένης ἀνθρωπότητος, αὐτὸς δὲ χορηγεῖ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δύναμιν πρὸς αὔξησιν εἰς τὸ ὅλον σῶμα, ἐτι δὲ ὡς κεφαλὴ ὁ Χριστὸς εἶναι καὶ ὁ μοναδικὸς κυβερνήτης τῆς Ἐκκλησίας του, διατελοῦσης ἐν ἀπολύτῳ ἐξαρτήσει ἐκ τῆς ὑπερεχούσης (θείας Κεφαλῆς)⁹⁷. Προφανῶς βάσις τῆς ἀνωτέρω διδασκαλίας εἶναι ἡ πολλαχοῦ τῆς Κ. Διαθήκης ἀπαντῶσα διδασκαλία περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὡς σώματος Χριστοῦ, καθ' ἣν δῆλα δὴ ἡ Ἐκκλησία ἀπεκαλύφθη ἐν αὐτῇ ὡς ἐν, ζῶν, θεανθρώπινον σῶμα, τὸ ἐν καὶ ἐνιαῖον καὶ μοναδικὸν μυστικὸν «σῶμα τοῦ Χριστοῦ» (Ῥωμ. 12,4 ἐξ. Α' Κορ. 12,12 ἐξ. Κολ. 1,18 ἐξ.), ἀποτελούμενον ἐξ ἀναριθμητῶν μελῶν, συνηνωμένων ἐν αὐτῷ ὀργανικῶς καὶ ἀδιασπάστως μετὰ τῆς θείας Κεφαλῆς καὶ μετ' ἀλλήλων, συνάμα δὲ εἶναι καὶ τὸ «πλήρωμα» αὐτοῦ, καθ' ὅσον «πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ ἢ Ἐκκλησίας» (Ἐφ. 1,23). Καθὼς δὲ πᾶν σῶμα μίαν μόνον κεφαλὴν δύναται νὰ ἔχη, τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ ἐν σῶμα τῆς Ἐκκλησίας μίαν μόνον κεφαλὴν ἔχει, τὸν Ἰδρυτὴν αὐτῆς καὶ Κύριον, μὴ δυνάμενον βεβαίως νὰ ἔχη καὶ ἑτέραν τινὰ κεφαλὴν. Ὁ Χριστὸς λοιπὸν εἶναι καὶ παραμένει αἰωνίως ἡ μοναδικὴ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, κυβερνῶν αὐτὴν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ καθισταμένων ποιμένων αὐτῆς, ἀδιαλείπτως μετὰ τὴν ἀνάληψιν παρὼν ἐν αὐτῇ «νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων». Αὐτὸς εἶναι ὁ μοναδικὸς ἀρχιδιδάσκαλος καὶ ἀρχιερεὺς καὶ βασιλεὺς καὶ ποιμὴν τῆς Ἐκκλησίας του. Αὐτὸς εἶναι «ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ» (Ἰωάν. 14,6), ὡς ἐπίσης καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς πάντων τῶν μελῶν τοῦ σώματός του, ἀφοῦ καὶ αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ καινὴ ζωὴ ἐν Χριστῷ καὶ μετὰ τοῦ Χριστοῦ. Οὕτως, ὡς κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς τοῦ σώματος αὐτῆς διὰ τοῦ ζωοποιῦ Πνεύματος αὐτοῦ καὶ τῆς λυτρωτικῆς χάριτος καὶ ἀγάπης αὐτοῦ. Ἐξ αὐτοῦ ὡς κεφαλῆς προέρχονται ἡ ζωὴ καὶ ἡ «αὔξησις» καὶ ἡ «οἰκοδομὴ τοῦ σώματός» του «ἐν ἀγάπῃ», καὶ ἐξ αὐτοῦ, ὡς ἐλέγχθη, «πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἀφῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβαζόμενον αὔξει τὴν αὔξησιν τοῦ Θεοῦ» (Κολ. 2,19. Ἐφ. 4,12.16). Ἐκ τῆς κεφαλῆς ἐκπηγάζει καὶ διαθέει τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας ἡ θεία ζωὴ καὶ χάρις καὶ εὐλογία καὶ πληροῦ αὐτὴν καὶ τὴν ἀναδεικνύει («τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου») (Ἐφ. 1,23). «Ὡστε ἡ Ἐκκλησία λαμβάνει ἀενάως τὰς χαρισματικὰς δωρεὰς τῆς θείας Κεφαλῆς αὐτῆς καὶ ζῆ ἐκ τῆς ζωοπαρόχου ἐν αὐτῇ παρουσίας τοῦ Ζωοδότου, ζῆ δῆλα δὴ τὴν ζωὴν τῆς θείας Κεφαλῆς τῆς ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. Διὰ τοῦτο εἶναι οὐ μόνον «σῶμα Χριστοῦ», ἀλλ' ἐν ταύτῳ καὶ ζωὴ «ἐν Χριστῷ», ζωὴ «ἐν τῷ Θεῷ», ἡ «καινὴ ζωὴ», κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον (Ῥωμ. 6,11.23. 8,2. Β' Κορ. 5,17. Γαλ. 2,20. Κολ. 2,13.3,3), ἥτις διαβαίνει καὶ διαχέεται καὶ

97. Γρηγορίου Νύσσης, Ἐξήγ. ζσμ. ζσμ., λόγ. 13, PG 44,1056.

εἰς πάντα τὰ μέλη τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τῆς θείας Κεφαλῆς, ὡς ἀπὸ ζωτικοῦ κέντρου, ἡ καινὴ ζωὴ «κατιοῦσα (ὡς) πνευματικὴ δύναμις ἀπτεται ἐνὸς ἐκάστου μέλους»⁹⁸, τὸ δὲ «Πνεῦμα ἐπιχορηγούμενον τοῖς μέλεσιν ἀπὸ τῆς Κεφαλῆς... ἐνεργεῖ... ἄνωθεν ἐπιρρεόμενον ἀφθόνως καὶ πάντων ἀπτόμενον τῶν μελῶν»⁹⁹.

Κατὰ ταῦτα τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας κυβερνᾶται καὶ περιέπεται καὶ συντηρεῖται ὑπὸ τῆς θείας Κεφαλῆς του, ἐκ τῆς ὁποίας ἡ θεία ζωὴ καὶ δύναμις καὶ ἡ σφύζουσα θεία χάρις καὶ αἱ δωρεαὶ τῆς χάριτος ἐν Πνεύματι κατέρχονται καὶ μεταδίδονται «κατ' ἀναλογίαν ἐν μέτρῳ» εἰς πάντας τοὺς πιστοὺς—μέλη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἄλλη «δρόσος Ἀερμών»¹⁰⁰. Οὕτως ὁ Χριστὸς διαφυλάττει καὶ «ἐκτρέφει καὶ θάλπει» καὶ σφύζει τὴν Ἐκκλησίαν του (Ἐφ. 5,29), ὡς ἡ κεφαλὴ τὸ ἴδιον σῶμα, καὶ οἰκοδομεῖ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος αὐτό, τ. ἔ. τὴν Ἐκκλησίαν του. Αὐτός, ὡς κεφαλὴ, «τὸ ἐφεξῆς αὐτοῦ σῶμα οἰκοδομεῖ διὰ τῶν ἀεὶ προστιθεμένων, συναρμολογῶν καὶ συμβιβάζων τοὺς πάντας εἰς ἃ πέφυκεν ἕκαστος κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἐνεργείας, ὥστε ἢ χεῖρα ἢ πόδα ἢ ὀφθαλμὸν ἢ ἀκοὴν ἢ ἄλλο τι γενέσθαι τῶν συμπληρούντων τὸ σῶμα κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐκάστου πίστεως· ταῦτα γὰρ ποιῶν ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ»¹⁰¹. «Αὐξων γὰρ τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Χριστὸς πνευματικῶς καὶ αἰσθητῶς, ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ, ἐπειδὴ τὸ ἴδιον αὐξεῖ σῶμα, ὡς κεφαλὴ τὰ μέλη»¹⁰². Ἐντεῦθεν συνάγεται, ὅτι ἡ θεία Κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν μελῶν αὐτοῦ εἶναι τὸ ἐνιαῖον, συνεκτικόν, ζωοποιὸν καὶ ἰθύνον κέντρον, τὸ ὁποῖον συνενοῖ πάντα τὰ μέλη καὶ ἐκ τῶν πολλῶν συναπαρτίζει ἐν ἄρτιον θεανθρώπινον σῶμα, ἓνα ζῶντα θεότευκτον ὄργανισμὸν. «Καὶ γὰρ ἡ κεφαλὴ πάντα τὰ μέλη συναπτειν πέφυκε καὶ πρὸς ἑαυτὰ μετὰ ἀκριβείας ἐπιστρέφειν τε καὶ συνδεῖν»¹⁰³. Οἱ δὲ χριστιανοί, «οἱ ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως προσληφθέντες, ἐν σῶμά εἰσιν, κεφαλὴν ἔχοντες τὸν Χριστόν, ὁ δὲ καθ' εἷς ἀλλήλων μέλη» (Ἐφ. 4,4). Ἐκ τούτων δῆλον, ὅτι ἡ «κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἡ πάσης τῆς φύσεως ἡμῶν ἀπαρχή, τὸ καθαρὸν τε καὶ πάσης κακίας ἀμιγές τε καὶ ἀπαράδεκτον», εἶναι ὁ Χριστός, «ὁ ἀρχηγὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν», ὅστις συναγιάζει «τὸ κοινὸν τῆς φύσεως» τῶν ἀνθρώπων, «τρέφων τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ καταλλήλως τὰ ἐκφυόμενα διὰ τῆς πίστεως αὐτῶν μέλη τῷ κοινῷ σώματι ἀρμόζων»¹⁰⁴. Τὸ τε σῶμα δὲ καὶ τὰ καθ' ἕκαστον μέλη, δεχόμενα κατὰ τὴν ἀναλογίαν

98. Οἰκουμενίου, Εἰς Ἐφεσ. 6, PG 118,1221.

99. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Ἐφεσ. διμιλ. 11,3, PG 62,83.

100. Πρβλ. Ὠριγένους, Κατὰ Κέλσου 6,79, PG 11,1420. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Ἐφεσ. διμιλ. 11,8, PG 62,84. Μ. Ἀθανασίου, Κατὰ Ἀρειανῶν, 2,65, PG 26, 285.

101. Γρηγορίου Νύσσης, Εἰς τὸ δταν ὑποταγῆ..., PG 44,1317.

102. Οἰκουμενίου, Εἰς Ἐφεσ. κεφ. 6, PG 118, 1224.

103. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Κατὰ Ἰουδαίων, λόγ. 1,3, PG 48,848.

104. Γρηγορίου Νύσσης, Ἐξήγ. ἄσμ. ἄσμ., λόγ. 8, PG 44, 1056. 1084.

τοῦ οἰκείου μέτρου τὴν ἐπιχορηγίαν τοῦ Πνεύματος, οὕτως αὖξεται. Τοιουτοτρόπως οὔτε ἡ κεφαλὴ δύναται νὰ ὑπάρχη ἄνευ τοῦ σώματος, οὔτε τὸ σῶμα δύναται νὰ ζῆ ἄνευ τῆς κεφαλῆς, ἐξ ἧς βέβαι ἀκαταπαύστως ἡ ζωογονοῦσα αὐτὸ δύναμις καὶ χάρις καὶ ζωή. Ἀμφοτέρω ταῦτα διατελοῦσιν ὄντα ἐν ἀπολύτῳ ἐνώσει. Κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, ὁ Χριστὸς εἶναι «ἡ κεφαλὴ, ἡμεῖς τὸ σῶμα· μὴ δύναται μέσον τι εἶναι κεφαλῆς καὶ σώματος διάστημα κενόν;... Ἐνθα γὰρ ἡ κεφαλὴ, ἐκεῖ καὶ τὸ σῶμα· οὐδενὶ γὰρ μέσῳ διείργεται ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ σῶμα· εἰ γὰρ διείργετο, οὐκ ἂν εἴη σῶμα, οὐκ ἂν εἴη κεφαλὴ»¹⁰⁵. Ὅπως λοιπὸν δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἡ κεφαλὴ ἄνευ τοῦ σώματος ἢ τὸ σῶμα ἄνευ τῆς κεφαλῆς, τοιουτοτρόπως δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ ὁ Χριστὸς ἄνευ τῆς Ἐκκλησίας του ἢ ἡ Ἐκκλησία ἄνευ τοῦ Χριστοῦ, τῆς ἑαυτῆς κεφαλῆς, μὴ δυναμένου τοῦ Χριστοῦ νὰ ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἢ νὰ καταληφθῇ ἡ θέσις τῆς θείας κεφαλῆς αὐτοῦ ὑπὸ ἱεράρχου τινὸς θνητοῦ ἀνθρώπου. Ἐπὶ πλέον ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ «πλήρωμα» τοῦ Χριστοῦ, τ.έ. εἶναι τὸ συμπλήρωμα τῆς θείας Κεφαλῆς, εἶναι κατὰ μὲν τὸν ἀπόστολον Παῦλον «τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου» (Ἐφ. 1,23), κατὰ δὲ τὸν ἐρμηνευτὴν αὐτοῦ Χρυσόστομον, «τὸ πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ ἢ Ἐκκλησία· καὶ γὰρ πλήρωμα κεφαλῆς σῶμα, καὶ πλήρωμα σώματος κεφαλῆ»¹⁰⁶. Ἐπομένως δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ὁ Χριστὸς ἄνευ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ κεφαλὴ ἄνευ τοῦ σώματος, καὶ τὰνάπαλιν, ὡς εἶδομεν, ἀλλ' ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία συνάπτονται μετ' ἀλλήλων καὶ συνεννοῦνται ὀντολογικῶς καὶ διατελοῦσιν ἐν ἀπολύτῳ, ἀχωρίστῳ καὶ αἰώνιῳ ἐνώσει.

Τὴν ἀνωτέρω ἀγιογραφικὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὰς ἀρχαίας Συνόδους καὶ εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικoὺς συγγραφεῖς, ἐξ ὧν περιοριζόμεθα νὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα, ὡς ἐν παραδείγματι, ἐκ μὲν τῶν ἀρχαίων τὸν Ὠριγένην, τὸν Γρηγόριον Νύσσης καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων Δοσίθεον, τὸν μητροπολίτην Κιέβου Πέτρον Μογίλαν καὶ τὸν μετέπειτα πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Μητροφάνην Κριτόπουλον. Οὕτως ὁ μὲν Ὠριγένης, ὡς εἶδομεν, διδάσκει, ὅτι «ὁ Χριστὸς ἐστὶν ὁ ἀληθὴς ἐκκλησιαστικὸς, τῆς Ἐκκλησίας ἡ κεφαλὴ... ὁ Χριστὸς κεφαλὴ ἐστὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς εἶναι ἐν σῶμα τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν»¹⁰⁷. Ὁ δὲ Γρηγόριος Νύσσης, ὅτι «σῶμα τοῦ Χριστοῦ (ἐστὶν) ἡ Ἐκκλησία, κεφαλὴ δὲ τοῦ σώματος ὁ Χριστὸς»¹⁰⁸. Καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος γράφει: «Μίαν κεφαλὴν ἅπασιν ἐπέθηκε, τὸν κατὰ σάρκα Χριστὸν, καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις· τοῦτέστι καὶ ἀγγέλοις μίαν ἀρχὴν ἔδωκε καὶ ἀνθρώποις,

105. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 8,4, PG 71,72. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 3,2, PG 62, 26.

106. Αὐτόθι.

107. Ὠριγένους, Ἐκλογαὶ εἰς Δευτερον. 16, PG 17,28.

108. Γρηγόριου Νύσσης, Ἐξήγ. ἄσμ. ἄσμ. λόγ. 8, PG 44,949.

τοῖς μὲν τὸ κατὰ σάρκα, τοῖς δὲ τὸν Θεὸν Λόγον... οὕτω καὶ ἐνταῦθα πάντας ὑπὸ μίαν ἤγαγε κεφαλὴν· οὕτω γὰρ ἂν γένοιτο ἕνωσις, οὕτως ἀκριβῆς συνάφεια, ὅταν ὑπὸ μίαν ἅπαντα ἀχθείη κεφαλὴν, σύνδεσμὸν τινα ἀναγκαῖον ἀνωθεν ἔχοντα»¹⁰⁹. Κεὶ ἀλλαχοῦ: «κεφαλὴν καὶ θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον...». Τοιοῦτοτρόπως «ἡ Ἐκκλησία κατέστη τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ»¹¹⁰, αὐτὸς δὲ ἡ μοναδικὴ κεφαλὴ αὐτῆς, ὡς ἦτο καὶ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως. Ὁμοίως ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων γράφει: «Ἦς τινος Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐπειδὴ θνητὸς ἄνθρωπος καθόλου καὶ ἀίδιος κεφαλὴ εἶναι οὐ δύναται, αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐστὶ κεφαλὴ, καὶ αὐτὸς τοὺς οἰακας ἔχων ἐν τῇ τῆς Ἐκκλησίας κυβερνήσει, πηδαλιουχεῖ διὰ τῶν ἁγίων Πατέρων»¹¹¹. Ὡσαύτως ὁ Πέτρος Μογίλας γράφει: «Μόνος ὁ Χριστὸς εἶναι κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅτι «ὁ ἀνὴρ ἐστὶ κεφαλὴ τῆς γυναικὸς, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὸς ἐστὶ σωτὴρ τοῦ σώματος». Καὶ ἀλλαχοῦ, «αὐτὸς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὅς ἐστιν ἀρχή...»¹¹².

Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται, ὅτι μόνον ὁ Θεάνθρωπος Κύριος εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ θεανθρωπίνου σώματος τῆς Ἐκκλησίας, πάντες δὲ οἱ πιστοὶ εἶναι μέλη αὐτοῦ, συμπεριλαμβανομένων βεβαίως καὶ τῶν ἐπισκόπων, καὶ δὴ καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν λεγομένων «πρώτων». Ἀδιαμφισβητήτως δὲ πάντες οἱ τελευταῖοι οὗτοι, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης, εἶναι μέλη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, κατέχοντες ἐν αὐτῷ ἀπλῶς διακεκριμένην τινα θέσιν. Μέλος λοιπὸν ὢν τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ κεφαλὴ αὐτοῦ, τοσοῦτῳ μᾶλλον ὅσῳ «θνητὸς ἄνθρωπος καθόλου καὶ ἀίδιος κεφαλὴ εἶναι οὐ δύναται»¹¹³. Τοῦναντίον, κατὰ τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, «ἐστὶν ἰσότης μεταξὺ τῶν τεσσάρων Πατριαρχῶν, ὡς ἀληθῶς χριστιανικοῖς ποιμέσι προσήκουσα... Οὐδεὶς γὰρ τούτων κατεπαίρεται τῶν ἄλλων, οὐδὲ καθόλου κεφαλὴ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀξιοῖ τις ἐκείνων καλεῖσθαι. Οὐδέποτε γὰρ ἠκούσθη παρὰ τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἄνθρωπον θνητὸν καὶ μυρίαὶς ἁμαρτίαις ἔνοχον κεφαλὴν λέγεσθαι τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκεῖνος γὰρ, ἄνθρωπος ὢν θανάτῳ ὑπόκειται· ἐν ὅσῳ δὲ ἄλλος ἐκλεχθῆ εἰς διαδοχὴν ἐκείνου, ἀνάγκη ἐν τοσοῦτῳ τὴν Ἐκκλησίαν ἀκέφαλον εἶναι. Ἄλλ' ὡσπερ σῶμα δίχα κεφαλῆς οὐδ' ἐν ῥιπῇ γοῦν σιῆναι δυνατόν, οὕτω τὴν Ἐκκλησίαν δίχα τῆς προσήκουσης αὐτῇ κεφαλῆς μεῖναι καὶ ἐν βραχεῖ ἀδύνατον. Ταιγαροῦν ἀθανάτου

109. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 1,4, PG 62, 15-16.

110. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 8,4 καὶ 24,2, PG 61, 72 καὶ 200. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 3,2-3, PG 62, 26-27. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 82,6, PG 58,746-747.

111. Δοσίθεου Ἱεροσολύμων, Ὁμολογ. 10, παρὰ Ἰω. Καρμίρη, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα, τ. II², σ. 832.

112. Πέτρου Μογίλα, Ὁμολογ. I,85, αὐτόθι σ. 711.

113. Δοσίθεου Ἱεροσολύμων, αὐτόθι σ. 832.

κεφαλῆς χρεία τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἵνα πάντοτε ζῶσα καὶ ἐνεργῆς ᾖ, καθάπερ καὶ ἡ κεφαλὴ. Ἔτι τοιαύτης κεφαλῆς δεῖται ἡ Ἐκκλησία, ἥτις ἐφ' ὑψηλοῦ καθημένη καὶ μέντοι τεθεωμένη, δύναιτ' ἂν τὰ πάντα ἐφορᾷ καὶ διευθύνειν πρὸς τὸ βέλτιον. Ἔστι δὲ τοιαύτη κεφαλὴ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ πάντων, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογεῖται· ἡ κεφαλῆς ζώσης διὰ παντός, συζῆ ταύτη καὶ ἡ Ἐκκλησία, κυβερνωμένη καὶ διευθυνομένη ὑπὸ τοιαύτης ἀθανάτου καὶ τεθεωμένης κεφαλῆς, καὶ οὐδένα τῶν πολεμίων φοβουμένη. Κἂν μυρία κακὰ ταύτη ἐπανασταίη, πάντων αὕτη παραγίνεται δυνάμει τῆς αὐτῆς θείας κεφαλῆς. Ταῦτ' οὖν εἰδότες οἱ ἀγιώτατοι καὶ μακαριώτατοι τέσσαρες Πατριάρχαι τῆς καθ' ἑλοῦ Ἐκκλησίας, οἱ τῶν Ἀποστόλων διάδοχοι καὶ τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχοι, οὐδένα θέλουσι καθ' ἑλοῦ κεφαλὴν ὀνομάζειν, ἀρκούμενοι τῇ ῥηθείᾳ τεθεωμένη καὶ παντοδυνάμῳ κεφαλῇ»¹¹⁴. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι ἱεροὶ Πατέρες, ἀπρὸς ἐχόμενοι τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς μοναδικῆς κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἐδέχοντο ἕνωσιν ἐν τῷ σώματι τῆς Ἐκκλησίας δύο στοιχείων, τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνθρωπέου, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν πιστευόντων μελῶν, ἐξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον στοιχεῖον ἐπέχει τὴν θέσιν τῆς κεφαλῆς, τὸ δὲ δεῦτερον τὴν θέσιν τῶν μελῶν τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, μὴ ἐπιτρέποντες νὰ ὑπερξείρηται τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖον εἰς βάρος τοῦ θείου, ὡς μεταγενεστέρως ἔπραξαν, προβαλόντες τὸν Πάπαν, οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ¹¹⁵. Μεταξὺ δὲ τῶν μελῶν συγκαταλέγονται οἱ πιστοὶ πάντων τῶν αἰώνων, οἱ ζῶντες καὶ οἱ τεθνεῶτες μετὰ τῶν ἀγγέλων, ἠνωμένοι εἰς ἓν ὀργανικὸν σῶμα, πλὴν «σῶμα πνευματικόν» (Α' Κορ. 15,44), κυβερνώμενον ὑπὸ μόνης τῆς «ἀθανάτου καὶ τεθεωμένης Κεφαλῆς του», τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐχὶ ὑπὸ θνητοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἐπισκό-

114. Μητροφάνους Κριτοπούλου, Ὁμολογ. 23, αὐτόθι σ. 640.

115. Πρβλ. καὶ Σύνοδον Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1895, αὐτόθι τ. Π², σ. 1025. Ἀλλὰ τὴν ἀνωτέρω ὀρθόδοξον διδασκαλίαν ἀνόθευσε καὶ ἠλλοίωσεν ἡ ἀνάδειξις ἐν τῇ Δύσει τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης εἰς κεφαλὴν τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας. Ἡ προβολὴ ἐνὸς μέλους τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας εἰς κεφαλὴν αὐτῆς ἀνέτρεψε τὴν ἱεραρχίαν τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀξιῶν καὶ τὴν ἀρμονίαν εἰς τὰς σχέσεις τοῦ θείου πρὸς τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα. Ὁ ἀνθρώπινος παράγων ἐκ τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θέσεώς του τῆς ἐξαρτήσεως καὶ τῆς ὑποταγῆς μετεβλήθη διὰ τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης εἰς κυρίαρχον αὐτῆς. Ἐν μέλος δῆλα δὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἐταυτίσθη πρὸς τὸ καθόλου σῶμα καὶ κατ' οὐσίαν παρεμερίσθη ὁ Κύριος ὡς κεφαλὴ καὶ τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας. Διότι διὰ τοῦ παπικοῦ θεσμοῦ ὑπερξείρεται ὁ ἀνθρώπινος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ παράγων καὶ μετατίθεται τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος ἐκ τῆς θείας τῆς Ἐκκλησίας Κεφαλῆς, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν ὁρατὴν, κατὰ τοὺς Ῥωμαιοκαθολικοὺς, κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, δῆλα δὴ εἰς τὸν Πάπαν». (Κ. Μοῦρατιδου, Διαφοροποίησις, ἐκκοσμίκευσις καὶ νεώτεραι ἐξελιξεις ἐν τῷ δικαίῳ τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1961, σ. 48. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Ἡ οὐσία καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν διδασκαλίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ἀθήναι 1958, σ. 109 ἐξ. Ἰουστίνου Πόποβιτς, Ἄνθρωπος καὶ Θεάνθρωπος, Ἀθήναι 1969. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ ὁ Οἰκουμενισμός, Ἀθήναι 1974).

που τῆς Ῥώμης. Πρὸς τούτους δέον νὰ προστεθῆ, ὅτι πάντα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἀνήκοντα εἰς τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄντα «εἰς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», εἶναι ἰσότημα καὶ ἰσάδελφα¹¹⁶, καὶ ἔχουσι κοινὰ πάντα τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ, εἰ καὶ λαμβάνουσι παρὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διάφορα χαρίσματα καὶ λειτουργήματα εἰς τὸ ἔργον τῆς διακονίας τοῦ κοινοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ἐπομένως πάντες ἀδιακρίτως οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ πατριάρχαι μετὰ τοῦ Ῥώμης εἶναι κατ' οὐσίαν καὶ ἀλήθειαν ἱερατικῶς ἴσα μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἔστω καὶ ἂν συνεχωρήθῃ νὰ ὀνομάζωνται καταχρηστικῶς καὶ τιμητικῶς καὶ τοπικαὶ κεφαλαὶ τῶν ἑκασταχοῦ Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' οὐχὶ βεβαίως ἐν παπικῇ ἐννοίᾳ. Διότι «πῶς ἂν ἐκ τῶν Γραφῶν ἀποδείξωσι ... τὸν αὐτὸν (Πάπαν) εἶναι κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Ἀποστόλου βοῶντος κεφαλὴν εἶναι τῆς Ἐκκλησίας τὸν Χριστόν;»¹¹⁷. Ὅθεν συνάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι «ὁ Χριστὸς αὐτὸς ἐστὶ κεφαλὴ τῶν ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης χριστιανῶν· πάντες δὲ οἱ τῷ ἀρχιερατικῷ τετιμημένοι ἀξιώματι ἀδελφοὶ ἐσμεν καὶ μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ»¹¹⁸. Διὰ τοῦτο ἅπαντα «ἡ Ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ» (Ἐφ. 5,24), αὐτὸν ἔχουσα μοναδικὴν κεφαλὴν ἑαυτῆς, ὡς εἶδομεν νὰ διδάσκωσιν ἀπὸ συμφώνου ἢ τε Ἁγία Γραφή καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη γνησία Ἱερὰ Παράδοσις. Διὰ πάντα τὰ ἀνωτέρω «ἡμεῖς (οἱ Ὀρθόδοξοι), ἐφ' ὅσον ὑπάρξει ἡ Ἐκκλησία τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τῆς γῆς, δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἐν τῇ ὅλῃ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ ὑπάρχει ἐπίσκοπός τις ἀρχῶν καὶ κεφαλὴ ἄλλη καὶ ἄλλος παρὰ τὸν Κύριον»¹¹⁹.

Ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενοι δυνάμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν καὶ εἰς τὴν ἐπομένην συναφῇ ἐρώτησιν τῶν Παλαιοκαθολικῶν συνομιλητῶν ἡμῶν κατὰ τὴν Α' συνδιάσκεψιν τῆς μικτῆς Ὀρθοδοξοπαλαιοκαθολικῆς ἐπὶ τοῦ θεολογικοῦ διαλόγου Ἐπιτροπῆς κατ' Ἰούλιον 1973 ἐν Ἀθήναις: «Τίς ἡ σχέσηις τοῦ πρωτείου τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ πρὸς τὰς σημερινὰς ἀπόψεις τῶν Ὀρθόδοξων»; Ἀπαντῶντες εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην διαπιστοῦμεν, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀπέκρουσεν ἔκπαλαι καὶ ἐξακολουθεῖ ὁμοίως νὰ ἀποκρούη σταθερῶς μέχρι σήμερον τὴν ἀγνωστον κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας θεωρίαν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ὁ ἀπόστολος Πέτρος ὑπῆρξε *totius Ecclesiae militantis caput... verae propriaeque*

116. Ἐν Ῥωμ. 8,29 καὶ Ἀποκ. 6,11 καὶ 19,10 ὀνομάζονται ῥητῶς καὶ ἀδιακρίτως οἱ πιστοὶ—μέλη τῆς Ἐκκλησίας «ἀδελφοὶ» καὶ «σύνδουλοι», ὁ δὲ Σωτὴρ «πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς».

117. Ἀποκρίσεις τῶν Ὀρθόδοξων Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τοὺς Ἀγγλικανούς Ἀνωμότους (1718), παρὰ Mansi 37,397 καὶ Ἰω. Καρμίρη, ἐνθ' ἀν. τ. Π², σ. 870.

118. Γερμανοῦ Β' Κωνσταντινουπόλεως, Ἐπιστολὴ 2 πρὸς Κυπρίους 5, PG 140, 616-617.

119. Γρηγορίου ΣΤ' Κωνσταντινουπόλεως, Ἀπόρριψις τῆς παπικῆς προσκλήσεως εἰς τὴν Α' Βατικάνειον Σύνοδον, παρὰ Ἰω. Καρμίρη, αὐτόθι σ. 1008.

jurisdictionis primatum ab eodem Domino nostro Jesu Christo directe et immediate accepisse)¹²⁰, καὶ ὅτι τὸ τοιοῦτον πρωτεῖον δικαιοδοσίας καὶ ἐξουσίας ἐφ' ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας, γενόμενος πρῶτος ἐπίσκοπος Ῥώμης, μετεβίβασεν εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ῥώμης. Κρίνει δὲ τὴν θεωρίαν ταύτην ὡς μὴ δυναμένην νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῆς ἀρχεγόνου γνησίας Ἱερᾶς Παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἠνόησαν καὶ ἠρμήνευσαν ταύτας οἱ ἀρχαῖοι ἱεροὶ Πατέρες, ὧν τὴν διδασκαλίαν διακρατεῖ πάντοτε ὡς ἰδίαν αὐτῆς διδασκαλίαν ἄνευ παρεκλίσεώς τινος. Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν δὲν ὑπάρχουσι «σημεριναὶ ἀπόψεις τῶν Ὁρθοδόξων» περὶ τοῦ παπικοῦ πρωτείου διάφοροι τῆς ἐπισήμου καὶ αὐθεντικῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἥτις διδασκαλία παραμένει διὰ τῶν αἰώνων ἀμετάβλητος κατὰ τὴν ἐαυτῆς οὐσίαν, παρεκτὸς τυχόν ἐλαφρῶς ἀποκλινουσῶν θεολογικῶν τινῶν γνωμῶν μεμονωμένων συγχρόνων ὀρθοδόξων θεολόγων, διαφερόντων κατὰ τὴν διατύπωσιν μᾶλλον, ἤττον δὲ κατὰ τὴν οὐσίαν.

Ἡ δὲ ἐν προκειμένῳ αὐθεντικὴ καὶ ἀμετάβλητος διδασκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πάλαι τε καὶ νῦν εἶναι, ὅτι οὐδὲν μοναρχικὸν πρωτεῖον ἐξουσίας ἐφ' ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας κέκτηνται θείῳ δικαίῳ ὁ ἀπόστολος Πέτρος καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης, καθ' ὅσον «ὅσα προνόμια εἶχεν ὁ ἅγιος Πέτρος, αὐτὰ ταῦτα εἶχον καὶ οἱ λοιποὶ ἅγιοι Ἀπόστολοι, τὰ ὅποια ἔλαβον καὶ ἤξιώθησαν κοινῶς ὅλοι παρὰ τοῦ διδασκάλου Χριστοῦ» καὶ «μηδὲν προνόμιον καὶ χάρισμα μοναρχικὸν δὲν εἶχεν ὁ μακάριος Πέτρος, ἀλλὰ πάντα κοινῶς εἶχον οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἐξ Ἰσοῦ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ». Ἐπομένως, «καθὼς ὁ Πέτρος δὲν ἦτο μονάρχης ἀναμεταξὺ εἰς τοὺς Ἀποστόλους, οὐδὲ ὁ Πάπας δὲν ἔχει καμμίαν πρόφασιν εὐλογον νὰ ἀντιποιῆται τὴν ὑπερέφανον αὐτὴν μοναρχίαν, προβάλλοντας πῶς εἶναι τοῦ ἁγίου Πέτρου διάδοχος)¹²¹. Ἀληθῶς πάντες οἱ Ἀπόστολοι ἐκλήθησαν εἰς τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα ὁμοίως ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ πάντες ἔλαβον τὸ αὐτὸ ἀξίωμα, χωρὶς ὁ ἅγιος Πέτρος νὰ λάβῃ πλέον τι τῶν ἄλλων Ἀποστόλων. Πάντες οἱ Ἀπόστολοι ἐξ Ἰσοῦ ἔλαβον ἀμέσως παρὰ τοῦ Κυρίου τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν καὶ γενικῶς τὴν ἐξουσίαν τοῦ τρισσοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν αὐτὴν χάριν πρὸς μετάδοσιν τοῦς πιστεύουσιν, ἄνευ διακρίσεώς τινος)¹²². Πάντες λοιπὸν ἐξ Ἰσοῦ ἦσαν «κλητοὶ» (Ρωμ. 1,1. Α' Κορ. 1,1) καὶ «ἀπόστολοι» Ἰησοῦ Χριστοῦ (Ἐφ. 1,1. Α' Θεσ. 2,6), ταχθέντες «ἀπόστολοι ἐκκλησιῶν» (Β' Κορ. 8,23) καὶ «θεμέλιοι δώδεκα», ἐποικοδομούμενοι ἐπὶ τοῦ «ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ» (Ἐφ. 2,20.

120. Denzinger, 1823.

121. Ἐγκύκλιος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου τοῦ 1722 πρὸς τοὺς Ὁρθοδόξους Ἀντιοχεῖς, παρὰ Ἰω. Καρμίρη, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα... τ. Π2, σ. 904, 905.

122. Ἰωάννου Χρυσόστομου, εἰς Ἰγνάτιον 4, PG 50, 592: «Ὁ Σωτῆρ, μέλλων καθιστᾶν αὐτοὺς ἀρχοντας τῆς οἰκουμένης, ... ἦν ἔχει ἐξουσίαν δίδωσι τοῖς Ἀποστόλοις» πᾶσιν ἀδιακρίτως.

Ἐκκλ. 21,14). Πάντες ἀδιακρίτως ἔλαβον ἀμέσως παρὰ τοῦ θεοῦ Δομήτορος τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἐντολὴν καὶ «ἐπιταγὴν» καὶ «ἀποστολὴν» καὶ «διακονίαν», ὅπως συνεχίσωσι τὸ σωτήριον ἔργον αὐτοῦ ὡς «ἀπόστολοι» καὶ «κῆρυκες» καὶ «διδάσκαλοι... ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ» (Α΄ Τιμ. 1,1. 12. 2,7) καὶ «μάρτυρες τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ» (Πράξ. 1,22. 2,32), μεταφέροντες τὸ «κῆρυγμα» τοῦ εὐαγγελίου εἰς «πάντα τὰ ἔθνη» (Ματθ. 28,19. Β΄ Τιμ. 4,17). Τὴν ἰσοτιμίαν πάντων τῶν Ἀποστόλων διδάσκουσιν οἱ ἱεροὶ Πατέρες, ἐξ ὧν π.χ. ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας γράφει: «Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἰσότημοι ἀλλήλοις, καθὼ καὶ ἀπόστολοι καὶ ἅγιοι μαθηταί»¹²³, τοῦθ' ὅπερ ἰσχύει καὶ διὰ πάντας ἀνεξαίρετως τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους. Πράγματι ὁ ἅγιος Πέτρος δὲν ἔλαβεν ἰδιαιτέραν διοικητικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ πάντες ἔλαβον τὴν αὐτὴν διοικητικὴν καὶ ἱερατικὴν καὶ διδακτικὴν ἐξουσίαν, ὅπως ποιμαίνωσι τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, τελῶσι τὰ μυστήρια, μεταδίδωσι τὸ ἱερατικὸν χάρισμα εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν «διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν», διδάσκωσι τὰς θείας ἀληθείας καὶ κυβερνῶσι συλλογικῶς τὴν Ἐκκλησίαν, διευθετοῦντες τὰ ἀνακύπτοντα ἐν αὐτῇ διοικητικά, κανονικά, δογματικά, ἠθικά καὶ ποικίλα ἄλλα ζητήματα, τῇ συνεργίᾳ καὶ ἄλλων συναποστόλων καὶ συνεργατῶν καὶ διδασκάλων καὶ προφητῶν (Ματθ. 28,19-20. Πράξ. 8, 17-18. Α΄ Τιμ. 2,8-15. 3,10-15. 5,17-25. Τίτ. 1,5. Α΄ Κορ. 14,26-40). Καὶ οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι ὁμοῦ ἐσχημάτιζον μίαν ἐνότητα, τὸν χορὸν ἢ κολλέγιον ἢ σῶμα τῶν Ἀποστόλων, συμπληρωθὲν μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἰούδα διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ματθίου, καὶ πάντες ἐν ἰσοτιμίᾳ ἔδρων ὡς «ἀπόστολοι Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ὁ ἅγιος Πέτρος ἔλαβε καὶ ἐξεπλήρωσε θεαρέστως οὐχὶ ἀνωτέραν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἀποστολικὴν διακονίαν, ἣν ἔλαβον καὶ ἐξεπλήρωσαν ὁμοίως καὶ πάντες οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι, ἄνευ ὑπεροχῆς καὶ παραλλαγῆς τινος. Καὶ ναὶ μὲν ὁ Πέτρος κατεῖχε διακεκριμένην καὶ πρωτεύουσάν τινα θέσιν, μετὰ τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Ἰακώβου, ἐν μέσῳ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, δι' ὃ καὶ ἐλάμβανε συνήθως τὸν λόγον ἐκ μέρους αὐτῶν, ὡς καὶ διαφόρους πρωτοβουλίας (Ματθ. 18,21. 14,23 ἐξ., 16,16. Λουκ. 12,41. Μάρκ. 8,29 ἐξ. 10,28. Πράξ. 2,14 κλπ.), ἀλλ' ὅμως ἐνήργει οὐχὶ ἄνευ τῆς γνώμης τῶν ἄλλων Ἀποστόλων, ἀλλὰ «σὺν τοῖς ἑνδεκα», ὅτινες ἦσαν παρόντες καὶ «συν»-διοικοῦντες τὴν Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν (Πράξ. 2,14. 5,29). Εἰς τὰς κοινὰς δὲ ἀποφάσεις τῶν Ἀποστόλων ὑπετάσσετο καὶ ὁ Πέτρος, ὡς π.χ. φαίνεται ἐν Πράξ. 8,14, ἐνθα «οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις Ἀπόστολοι... ἀπέστειλαν τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην» εἰς Σαμαρείαν, εἶτα δὲ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου, χαρακτηρισζομένης ἐν Πράξ. 16,4 ὡς «δόγματα κεκριμένα ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων καὶ πρεσβυτέρων», καὶ οὐχὶ βεβαίως ὑπὸ μόνου τοῦ Πέτρου, κλπ. Τὰ δὲ

123. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἐπιστ. 17, PG 77, 112. Πρβλ. καὶ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Λόγ. 32,18, PG 36, 196 κλπ.

προσαγόμενα ὑπὸ τῶν Ῥωμαιοκαθολικῶν καινοδιαθηκικά χωρία πρὸς θεμελίωσιν τοῦ δῆθεν διοικητικοῦ πρωτείου τοῦ ἀποστόλου Πέτρου: Ματθ. 16,18-19. Λουκ. 22,32. 24,34. 5,1-11. Ἰωάν. 21,15-17. Πράξ. 1,15 ἐξ. 6,2 ἐξ. κλπ., ἔχονται ἄλλης ἐννοίας, συμφώνως πρὸς τὴν ὀρθὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Πατέρων ἐρμηνείαν αὐτῶν¹²⁴, ἣν υἱοθετήσασα διακρατεῖ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μέχρι σήμερον.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐξηγεῖται διατὶ ἀγνοοῦσιν ἡ ἀρχέγονος Ἐκκλησία καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία καὶ Θεολογία πᾶσαν μετάδοσιν τοῦ ἀνυπάρκτου Πετρείου διοικητικοῦ πρωτείου εἰς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ῥώμης. Τούναντίον, προβληθὲν τοῦτο βραδύτερον ἀπὸ τῆς Ῥώμης, (ἐν ἧ φαίνεται ὅτι ἀρχικῶς ἠγνοεῖτο ὁμοίως τοῦτο, καθ' ὅσον δὲν εἶχε δημιουργηθῆ θέμα διαδοχῆς τοῦ ἀποστόλου Πέτρου κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας), κατεπολέμησαν αὐτὸ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία καὶ Θεολογία καὶ ἐξακολουθοῦσι καταδικάζουσαι σταθερῶς μέχρι σήμερον αὐτὸ, ὡς στερουόμενον τῶν χαρακτηρισμῶν τοῦ ἀληθοῦς «δόγματος Θεοῦ», ἅτε μὴ ἐρειδόμενον ἐπὶ τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως, οὐδὲ συγκεντροῦν τὴν unanimis consensus Patrum καὶ τὰ ἀληθῆ γνωρίσματα πάσης δογματικῆς ἀληθείας: univ-ersitas, antiquitas καὶ consensio τοῦ corpus christianorum πάντων τῶν χρόνων καὶ τόπων¹²⁵. Δέχονται δὲ ὅτι «ἀπὸ τὰς Συνόδους ἔλαβε τὸ πρωτεῖον τῆς τάξεως ἡ παλαιὰ Ῥώμη διὰ τὴν βασιλείαν καὶ ὄχι διὰ τὸν Πέτρον»¹²⁶, καθ' ὅσον «οἱ θεῖοι Πατέρες, τιμῶντες τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης μόνον ὡς ἐπίσκοπον τῆς πρωτεύουσης πόλεως τοῦ κράτους, ἀπέδωκαν αὐτῷ προεδρίας πρεσβεῖα τιμητικά, θεωρήσαντες αὐτὸν ἀπλῶς ὡς πρῶτον τῆ τάξει ἐπίσκοπον, τοῦτ' ἔστι πρῶτον ἐν ἴσοις, ἄπερ πρεσβεῖα καὶ τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἀπενειμαν κατόπιν, ὅτε ἡ πόλις αὕτη ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους»¹²⁷, χωρὶς οὗτος νὰ διεκδικήσῃ πρωτεῖόν τι ἐξουσίας ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ ταῦτα, λόγφ τῆς πολιτικῆς σπουδαιότητος τῆς Ῥώμης καὶ τῆς ἀποστολικότητος τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς, ὡς ἐκ τοῦ μαρτυρικοῦ ἐν αὐτῇ θανάτου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ὡς καὶ τῆς διακρίσεως αὐτῆς εἰς ἔργα ἀγάπης, διακονίας καὶ ἱεραποστολῆς, ἔλαβεν ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης ἀπὸ τὰς Συνόδους καὶ τοὺς Πατέρας καὶ τοὺς εὐσεβεῖς αὐτοκράτορας¹²⁸ — ἄρα ἀνθρωπίνφ καὶ οὐχὶ θείφ δικαίφ — ἀπλοῦν πρωτεῖον τιμῆς καὶ τάξεως, ὡς πρῶτος μεταξὺ

124. Βλέπε. Ἰω. Καρμίρη, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, σ. 555-589.

125. Βικεντίου Λειρίνου, Commonit. 2, 5, PL 50, 640.

126. Σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως 1722, παρὰ Ἰω. Καρμίρη, μν. ἔ. τ. II², σ. 915-916, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων: 3 τῆς Β', 28 τῆς Δ' καὶ 36 τῆς ΣΤ' καὶ τῆς 131 Νεαρχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α'.

127. Σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως 1895, αὐτόθι, τ. II², σ. 1025.

128. Πρβλ. καὶ Πέτρου Μογίλα, Ὁμολογ. I, 84, παρὰ Ἰω. Καρμίρη, μν. ἔ. τ. II², σ. 710.

τῶν ἴσων προέδρων τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν, καθ' ὅσον βασικῶς οἱ πάπαι καὶ οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι καὶ οἱ μητροπολίται εἶναι ἀπλοῖ ἐπίσκοποι, ἱερατικῶς ἴσοι πρὸς τοὺς ἄλλους συνεπισκόπους των. Συνεπῶς οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν εἶναι ὑπερεπίσκοπος ἢ ἐπίσκοπος ἐπισκόπων ἢ πάπας καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ πάντες εἶναι ταπεινοὶ ἰσότημοι ἐπίσκοποι καὶ διάκονοι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας του. Τοῦτο ἰσχύει βεβαίως καὶ διὰ τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης, ὅστις δὲν δύναται νὰ εἶναι «καθολικὸς ἐπίσκοπος» καὶ «ποιμὴν ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας» μὲ «plenitudo potestatis Ecclesiae», ἅτε κεκτημένος ὀντολογικὴν ἰσοτιμίαν μετὰ πάντων τῶν ἐπισκόπων, ὧν διεκρίθη ἀπλῶς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τάξει καὶ σειρᾷ, καταλαβὼν τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει τῆς Ἐκκλησίας κατ' ἀρχαῖον ἔθος». Προϋκτετο ἡμῶς μᾶλλον περὶ ἠθικοῦ κύρους παρὰ περὶ δικαιοδοσιακῆς ἐξουσίας αὐτοῦ ἐν αὐστηρῶς νομικῇ ἐννοίᾳ, καθὼς μεταγενεστέρως παρηρμηνεύθη ἐν τῇ Δύσει. Δι' ὃ καὶ ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων ἔθεωρεῖτο πάντοτε ὡς «ἴσος ἐν ἴσοις τὴν ἀξίαν καὶ πρῶτος τῇ τῆς ἔδρας τάξει» καὶ κατὰ τὴν «ἀποστολικὴν ἰσοτιμίαν καὶ ἰσαδελφίαν», ὡς «ἀδελφὸς ἰσόβαθμός τε καὶ ἰσοβάθμιος»¹²⁹. Διὰ ταῦτα ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολὴ ἀναγνωρίζει, καὶ πάλαι καὶ νῦν, εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης μόνον primatus honoris μετὰ τῆς ἀνηκούσης εἰς αὐτὸν ἀθθεντίας, ὡς primum inter pares ἐν τῷ σώματι τῶν ἐπισκόπων, καὶ τοῦτο honoris causa, καταδικάζει δὲ τὴν βαθμιαίαν ὑπὸ τῶν Παπῶν μετατροπὴν ἐν τῇ Δύσει τοῦ primatus honoris εἰς primatus potestatis ἢ jurisdictionis ἐφ' ὅλων τῶν ἐπισκόπων καὶ ἐπὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας, δι' οὗ μετετρέπη τὸ ἀρχαῖον ἐπισκοπικοσυνοδικὸν πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ μοναρχικὸν παπικὸν τοιοῦτον, ἐπελθούσης οὕτω διαφοροποιήσεως τῆς δομῆς τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς δομῆς τῆς ἀρχεγόνου Ἐκκλησίας καὶ τῆς συνεχιζούσης τὸ πολίτευμα αὐτῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Οὐ μόνον δὲ μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ὑφίσταται ὀντολογικὴ ἰσότης καὶ ταυτότης ἐξ ἐπόψεως τῆς θείας χάριτος. Ἡ δὲ συνοδικῶς ἀναγνωρισθεῖσα ὑπεροχὴ τοπικῶν τινῶν Ἐκκλησιῶν (Ῥώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας κλπ.) δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ Πέτρου ἢ τοῦ Παύλου ἢ τοῦ Ἀνδρέου ἢ τοῦ Μάρκου ἢ τῶν ἄλλων Ἀποστόλων, ἀλλ' εἰς συνοδικὰς καὶ πολιτικὰς ἀποφάσεις καὶ αἰτίαις καὶ τὴν ἐν γένει ἱστορικὴν πραγματικότητα. Συνεπῶς καὶ ἡ ὑπεροχὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, —οὔτινος ἡ παρουσία καὶ δρᾶσις εἶναι μεγαλυτέρα καὶ μᾶλλον μεμαρτυρημένη καινοδιαθηκικῶς ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ Ἀντιοχείᾳ ἢ ἐν Ῥώμῃ—, ἀλλ' εἰς τὴν τότε ἱστορικὴν πραγματικότητα, ἥτοι εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῆς πρωτευούσης πόλεως τοῦ κράτους, ὡς μαρτυρεῖται ἰδίως ὑπὸ τοῦ 28 κανόνος τῆς Δ' Οἰκουμε-

129. Γρηγόριος ΣΤ' Κωνσταντινουπόλεως, αὐτόθι, σ. 1009.

νικῆς Συνόδου. Προσέτι δὲ κατὰ τὴν μεταποστολικὴν ἐποχὴν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης ὡς ὅλον εἶχε διακριθῆ εἰς μεγάλα ἔργα πίστεως καὶ ἱεραποστολῆς καὶ ἀγάπης καὶ φιλανθρωπίας, χαρακτηρισθεῖσα καὶ ὡς «προκαθημένη τῆς ἀγάπης» ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου, καὶ εἶχεν οὕτως ἀποκτήσει ὑπερέχουσάν τινα τιμητικὴν θέσιν μεταξύ τῶν ἄλλων τοπικῶν Ἐκκλησιῶν¹³⁰.

Αὕτη εἶναι ἡ αὐθεντικὴ περὶ τοῦ πρωτείου διδασκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας πάντοτε μέχρι καὶ τοῦ παρόντος, παραθεωρουμένης τυχὸν ἄλλης τινὸς μεμονωμένης θεολογικῆς γνώμης, κυκλουμένης ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ὑπὸ τοῦ φιλελευθέρου πνεύματος τῶν Ἑλλήνων Πατέρων διαπνεομένης Ὁρθοδοξίας (N. Afanassieff καὶ ἄλλων). «Ὅθεν καταλήγοντες δυνάμεθα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προειρημένων, νὰ ἀναγνωρίσωμεν — μετὰ τῆς δηλώσεως τῆς Οὐτρέχτης τῶν Παλαιοκαθολικῶν (τοῦ ἔτους 1889) — τὸ ἱστορικὸν πρωτεῖον, καθὼς ἀπέδωκαν τοῦτο εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης, ὡς πρῶτον μεταξύ ἴσων, πλείονες Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι καὶ Πατέρες τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας», οὐχὶ δ' ὅμως καὶ ὡς «ἐν ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον ὡς διαρκῆς ἐντολὴ θὰ τελλῆ ὅλως ἰδιαιτέρως εἰς διακονοῦσαν σχέσιν μεθ' ὅλων τῶν ἐπισκόπων καὶ μεθ' ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν» διὰ τοῦτο μόνον εἰς τοῦτο δυνάμεθα ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ πρωτείου νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ θελήματος τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν του, εἰς τὸ ὅτι δηλαδὴ συντελεῖ τοῦτο εἰς τὴν ἐδραίωσιν τῆς ὅλης Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀγάπην», ὡς «ἐν πρωτεῖον τὸ ὁποῖον οὕτω κατέστη σημεῖον τῆς ἐνότητος», ὡς ὑποστηρίζει ἡ πρόσφατος ἀπὸ 18 Ἰουλίου 1970 ἀδήλωσις τῆς διεθνοῦς Παλαιοκαθολικῆς Ἐπισκοπικῆς Συνελεύσεως τῆς ἐνώσεως τῆς Οὐτρέχτης περὶ τοῦ πρωτείου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ¹³¹.

130. Ὡς γνωστόν, ὁ Εἰρηναῖος ἐδέχετο, ὅτι ἡ Ἱερουσαλὴμ εἶναι «ἡ μητρόπολις τῶν τῆς Καινῆς Διαθήκης πολιτῶν» καὶ «ἡ Ἐκκλησία ἐξ ἧς πᾶσα ἔσχηκεν Ἐκκλησία τὴν ἀρχὴν» (ἐνθ' ἀν. ΙΙΙ, 12,5, πρβλ. καὶ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Κατήχ. 18,34). Ἡ πεποίθησις αὕτη ἐκφράζεται καὶ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων ἀρχαίων Πατέρων, ἐρειδομένη ἐπ' αὐτῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ μάλιστα τῶν Πράξεων, ἐνθα τὸ πρωτεῖον τῆς πόλεως Ἱερουσαλὴμ μόνον προβάλλεται καὶ οὐδεμιᾶς ἄλλης πόλεως. (Βλέπ. Κασσιανὸς Κανόνας, Saint Pierre et l'Église dans le N. Testament (le probleme de la primauté), ἐν «Istina» 2 (1955) 261 ἐξ.). Τὴν περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων πεποίθησιν τῶν ἀρχαίων Πατέρων ἐκφράζει ὁ Ἰωάννης Δαμασκηνός, ὅφ' οὗ χαρακτηρίζεται αὕτη ὡς «τῶν Ἐκκλησιῶν ἡ ἀκρόπολις, ἡ μήτηρ τῶν ἀνά πᾶσαν τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησιῶν» (Ἐγκώμιον β' εἰς Κοίμησιν 4, PG 96, 729, πρβλ. καὶ Σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1722, ὡς καὶ Πέτρου Μογίλα, Ὁμολογ. Ι, 84, παρὰ Ἰω. Καρμίρη, μν.ε. τ. Π², σ. 915, 710), ἐνῶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ψάλλει μεταξύ ἄλλων: «Χαῖρε, Σιών ἁγία, μήτηρ τῶν Ἐκκλησιῶν, Θεοῦ κατοικητήριον» (Στιχηρὸν ἐσπερινοῦ Κυριακῆς Ἀγίων Πάντων, Πεντηκοστάριον, σ. 234). Καὶ ὅμως οὐδέποτε, ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων διεξεδίκασε κυριαρχικὸν πρωτεῖον ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας.

131. Παρὰ Ἰω. Κανόνη, Ὁρθόδοξια καὶ Παλαιοκαθολικισμός, τεύχ. ΙV: Ἡ Γ' Διάσκεψις τῆς Διορθόδοξου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ διαλόγου μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν, Ἀθήναι 1972, σ. 18,21.

Ἄλλ' ὅμως τὸ ἀντίθετον μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία τοῦ Παπισμοῦ, ὅτι δηλαδή τὸ παπικὸν πρωτεῖον, ὡς παρεμορφώθη καὶ ἐφηρμόσθη ἐν τῇ πράξει καὶ τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας, ἀπέβη οὐχὶ ἐνοπιόν, ἀλλὰ σχισματοποιὸν στοιχεῖον, οὐχὶ σημεῖον καὶ κέντρον ἐνόητος, ἀλλὰ διαιρέσεως τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἀποδεικνύει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ ἡ γένεσις αὐτοῦ τούτου τοῦ Παλαιοκαθολικισμοῦ, ὅστις διαφοροτρόπως ἐξεφράζετο περὶ τοῦ παπικοῦ πρωτείου ἐν ἀρχῇ, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1870 καὶ ἐφεξῆς, συμφωνῶν μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων. Καθόλου εἰπεῖν, οἱ Ὁρθόδοξοι θεωροῦσι τὸ πρωτεῖον τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης, μετὰ τοῦ συμπληρώματος αὐτοῦ ἀλαθῆτου, καὶ γενικῶς τὸν παπικὸν θεσμόν, ὡς τὸ κυριώτερον αἴτιον τῆς θλιβεραῖς διαιρέσεως τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ βραδύτερον τῆς κατατμήσεως τῆς τελευταίας εἰς πολλὰς Ὁμολογίας καὶ αἰρέσεις, συνεπεία τῆς ἀποσπάσεως ἀπὸ τῆς Ῥώμης τοῦ προτεσταντικοῦ καὶ τοῦ παλαιοκαθολικοῦ κόσμου, προσέτι δὲ καὶ ὡς τὸ μεγαλύτερον ἐμπόδιον τῆς ἐπανενώσεως αὐτῶν, ἅτε ἀνατρέψαντα ἐκ βάθρων τὸ ἀποστολοπαράδοτον καὶ ἀγιοπατερικὸν ἐπισκοπικοσυνοδικὸν πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ πολλὰς καινοτομίας εἰσαγαγόντα εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν ζωὴν αὐτῆς, ἀγαγόντα δὲ εἰς ἐκκοσμικευσιν ἐν πολλοῖς τὴν Ῥωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν ὁμολογουμένην νῦν ὑπὸ πολλῶν κρίσιν τῆς ἀυθεντίας ἐν αὐτῇ.

III.

ΤΟ ΑΛΑΘΗΤΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ *

Ἄλαθτητον εἶναι ἰδιότης τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν οὐσίαν αὐτῆς ἀναγομένη, δι' ἧς αὐτὴ δι' ἰδιαιτέρου θείου χαρίσματος περιφρουρεῖ τὴν πεπιστευμένην αὐτῇ ἐξ ἀποκαλύψεως θεῖαν ἀλήθειαν καὶ διατηρεῖ αὐτὴν ἀκεραίαν καὶ καθαρὰν ἀπὸ πάσης πλάνης, ἐρμηνεύει αὐτὴν ὀρθῶς καὶ ἀλαθῆτως ὀρθοτομοῦσα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, καὶ διδάσκει αὐτὴν εἰς τοὺς πιστοὺς ἄνευ πλάνης ἢ ἀπωλείας ἢ προσθαιρέσεων ἢ ἀλλοιώσεων ἢ νοθειῶν, ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν καὶ καθοδήγησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ «Πνεῦμα τῆς ἀληθείας» ὁδηγεῖ τὴν Ἐκκλησίαν «εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν», ἄρα εἶναι τοῦτο ἡ πηγὴ τοῦ ἀλαθῆτου αὐτῆς.

Εἰδικώτερον οἱ Ὁρθόδοξοι πιστεύομεν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐμμένει στερεῶς ἐν τῇ ἀποκεκαλυμμένη ἀληθείᾳ, περιφρουροῦσα αὐτὴν καὶ διατηροῦσα ἀλώβητον καὶ ἀπαραμείωτον, ἅμα δὲ ἐρμηνεύει αὐτὴν ὀρθοδόξως καὶ διδάσκει ἀλαθῆτως τὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, μὴ δυναμένη νὰ περιπέσῃ εἰς πλάνην καὶ ἄρεσιν, ἐφ' ὅσον κεφαλὴ αὐτῆς εἶναι ὁ Χριστός, ὅστις εἶναι αὐτὴ ἡ «ἀλήθεια» (Ἰωάν. 14,6), ψυχὴ δὲ αὐτῆς εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁμοίως «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας» (Ἰωάν. 14, 16-17.26.15,26). Τὸ δὲ «Πνεῦμα τῆς ἀληθείας» ἐπέμφθη κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς καὶ διαμένει ἕκτοτε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἵνα ὁδηγῇ αὐτὴν «εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν» (Ἰωάν. 16,13), ἀναδεικνύον μὲν αὐτὴν ὄντως ἀλάθτητον καὶ ἀναμάρτητον καὶ «στῦλον καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας» (Α' Τιμ. 3,15), ἀπομακρύνον δ' ἀπ' αὐτῆς τὴν πλάνην καὶ τὸ ψεῦδος. Εἶναι δὲ ἀλάθτητος ἡ Ἐκκλησία καθ' ἑαυτήν, ὡς βλον, ὡς πνευματικὸν σῶμα, ὡς πλήρωμα, ὡς λαὸς τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ὁλότητι αὐτοῦ, καθ' ὅσον φωτίζεται καὶ καθοδηγεῖται ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπερ ἐνοικοῦν ἐν αὐτῇ καὶ ἐπιστατοῦν καὶ ἐμπνέον καὶ φωτίζον καὶ κατευθύνον αὐτὴν «εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν», ὑπομιμνήσκει καὶ διδάσκει αὐτῇ πάντα ὅσα ὁ Κύριος ἐδίδαξε, προφυλάσσον ἅμα αὐτὴν ἀπὸ τῆς πλάνης, οὕτω δὲ ἀποφαίνει αὐτὴν ὄντως ἀλάθτητον καὶ ἀναμάρτητον καὶ ἀδύνατον ὅλως σφαλῆναι, ὡς πλουτοῦσαν ἀδιαλείπτως διδάσκαλον τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἰς τὸν αἰῶνα», δι' ὃ καὶ «ἀδύνατον πάντη ἁμαρτῆσαι ἢ ὅλως ἀπατῆσαι καὶ ἀπατηθῆ-

* Πλεῖω βλέπ. ἐν Ἰω. Καρμίρη, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, σ. 325-358.

ναί»¹³². Ἄρα τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οἰκοῦν καὶ ἐνεργοῦν Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ ἀλαθῆτου αὐτῆς, ὡς προεῖρηται. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία, ὡς πνευματοφόρος καὶ θεοσύστατος καὶ θεοκυβέρνητος, εἶναι «στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας» (Α' Τιμ. 3,15), εἶναι ὁ ἀλάθητος φορεὺς καὶ ἐρμηνευτὴς καὶ διδάσκαλος τῶν θείων ἀληθειῶν, αἵτινες δι' αὐτῆς ἀπεκαλύφθησαν καὶ ἀνθρώποις καὶ ἀγγέλοις, ἐφ' ὅσον ἐγνωρίσθη νῦν οὐ μόνον τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ αὐταῖς «ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανοῖς διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποίκιλος σοφία τοῦ Θεοῦ, κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων, ἣν ἐποίησεν ἐν τῷ Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν» (Ἐφ. 3,10-11). Εἶναι δὲ ἡ μὲν Ἐκκλησία στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, ἡ δὲ ἀποκεκαλυμμένη ἀλήθεια καὶ ὀρθὴ πίστις στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς Ἐκκλησίας¹³³. Ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς «μαχαίρας τοῦ Πνεύματος» πάντοτε «ὀρθοτομεῖ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας», διδάσκουσα ἀδιαλείπτως τοὺς πιστοὺς καὶ ἀποβαίνουσα πραγματικὸν «διδασκαλεῖον»¹³⁴ αὐτῶν. Κι αὐτὴ λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία ὡς ὅλον, ὡς σῶμα τῶν πιστῶν καὶ πλήρωμα αὐτῶν, τὴν ἀλήθειαν, καὶ οὐδέποτε δύναται νὰ ἀπολέσῃ αὐτὴν ἢ νὰ πλανηθῇ ἐν τῇ ὀλότῃ αὐτῆς, ἅτε οὕσα σῶμα Χριστοῦ καὶ κατοικητήριον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Καὶ πράγματι, αὐτὸς ὁ Κύριος ἐβεβαίωσεν, ὅτι θὰ παραμείνῃ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ «πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Ματθ. 28,20), ὡς κεφαλὴ αὐτῆς καὶ φῶς καὶ ἀλήθεια, καὶ διὰ τοῦτο «καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» (Ματθ. 16,18). Πέμπων δὲ τοὺς Ἀποστόλους εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου, ἐχορήγησεν αὐτοῖς τὸ διδακτικὸν χάρισμα, ταυτίσας μάλιστα αὐτὸ μετὰ τῆς ἰδίας αὐθεντίας (Λουκ. 10,16) καὶ ὑποσχεθεὶς πᾶσαν συμπαράστασιν (Ματθ. 28,20. Λουκ. 22, 31 ἐξ.). Ὁμοίως ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ πέμψῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὸν «Παράκλητον, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἕνα μὲν εἰς τὸν αἰῶνα» ἐν αὐτῇ καὶ ὀδηγῇ αὐτὴν «εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν» (Ἰωάν. 14,16. 15,26. 16,13-14), παρέχῃ δὲ εἰς τοὺς Ἀποστόλους «δύναμιν» πρὸς «μαρτυρίαν» τοῦ Χριστοῦ «ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς» (Πράξ. 1,8), καὶ διδάσκῃ πάντα καὶ ὑπομιμνήσκῃ αὐτοῖς πάντα, ἃ εἶπεν αὐτοῖς αὐτὸς (Ἰωάν. 14,26. 16,13 ἐξ.). Δι' ὃ καὶ ἡ κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν κἀθοδος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δὲν ὑπῆρξε μοναδικὴ δωρεὰ πρὸς τοὺς Ἀποστόλους μόνον, ἀλλὰ καὶ διαρκὴς ἀγιασμὸς καὶ φωτισμὸς τῆς ὅλης Ἐκκλησίας «ἐν ἀληθείᾳ» (Ἰωάν. 17,17 ἐξ.), ἥτις οὕτως «ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας» (Α' Τιμ. 3,15). Ἐκ τούτων δῆλον, ὅτι τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀκολουθία τῆς ἐνό-

132. Πρακτικὰ Τοπικῆς Συνόδου Ἱεροσολύμων τοῦ 1672, καὶ Ὁμολογία Δοσιθέου, παρὰ Ἰω. Καρμίρη, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα... τ. ΙΓ, σ. 784, 827.

133. Πρβλ. καὶ Ἰωάννου Χρυσόστομου, Εἰς Α' Τιμ. ὁμιλ. 11,1, Περὶ ἀκαταλήπτου, λόγ. 4,2, PG 62, 554-555. 48,730. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 7,1, PG 61,55. Γρηγορίου Νύσσης, Ἐξήγγ. ἄσμ. ἄσμ. λόγ. 8, PG 44, 948-949.

134. Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως, Παιδαγ. 12, 3, PG 8, 676-677.

τητος αὐτῆς μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καθ' ὅσον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆ καὶ διδάσκη καὶ σώζῃ καὶ ἐνεργῆ ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ αὐτὸς ὁ αἰώνιος Θεὸς Λόγος, ὁ ἐν αὐτῇ ὢν «πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Ματθ. 28,20), ἐπὶ πλέον δὲ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ζῆ καὶ διαμένει ὁμοίως τὸ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς πεμφθὲν «Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἵνα ᾗ μεθ' ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα» (Ἰωάν. 14,16-17)¹³⁵. Ἐπειδὴ λοιπὸν οὔτε ὁ Χριστὸς οὔτε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι δυνατὸν νὰ πλανῶνται, ἔπεται ὅτι καὶ ἡ Ἐκκλησία, ὡς σῶμα Χριστοῦ καὶ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πλανᾶται, ἀλλ' εἶναι ἀλάθητος. Κατὰ συνέπειαν ἄρνησις τοῦ ἀλαθῆτου τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἰσοδυναμῆι πρὸς ἄρνησιν πρῶτον μὲν τοῦ ἀλαθῆτου αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, οὔτινος ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ σῶμα, δεῦτερον δὲ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὑφ' οὗ διδάσκεται καὶ ἄγεται αὕτη «εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν», συναγομένου ἐκ τούτων ἀσφαλῶς τοῦ ἀλαθῆτου αὐτῆς. Ἐπίσης εἰς τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας ἀναφέρεται καὶ τὸ Λουκ. 10,16: «ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει, καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ», ἀπαιτουμένης ἀπεριορίστου ὑποταγῆς τῶν πιστῶν εἰς τὴν ἀλάθητον Ἐκκλησίαν ἐν τοῖς ζητήμασι τῆς πίστεως (Γαλ. 1, 6 ἐξ.). Ὡστε παρὰ τοῦ Κυρίου ἔλαβεν ἡ Ἐκκλησία ἀπόλυτον αὐθεντίαν ἐν τοῖς περὶ πίστεως καὶ σωτηρίας, ἐν δὲ ἔλαβεν «ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος, ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωϋσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο» (Ἰωάν. 1,16-17), ὅστις καὶ διακρατεῖ τὴν Ἐκκλησίαν του, τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, ἀείποτε ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ὥστε «καὶ πύλαι ᾄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» (Ματθ. 16,18), ὡς προεῖρηται.

Δυνάμει λοιπὸν τοῦ ἀλαθῆτου αὐτῆς ἡ Ἐκκλησία διεφύλαξε τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν θεῖαν ἀλήθειαν ἀκεραίαν, ἀπαραμείωτον καὶ ἀνόθευτον διὰ μέσου τῶν αἰώνων, περιφρουρήσασα αὐτὴν ἀπὸ πάσης διαστροφῆς καὶ νοθείας, ἐρμηνεύει δὲ καὶ διδάσκει αὐτὴν ἀλαθῆτως εἰς τοὺς ἀνθρώπους, μὴ ἀφισταμένη ἀπὸ ὅσα ἄπαξ εὐηγγελίσθησαν αὐτῇ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ (Γαλ. 1,6-17), ἀλλ' ἐπιδεικνύουσα ἀπόλυτον πιστότητα πρὸς τὴν ὑπερφυσικὴν Ἀποκάλυψιν, πρὸς ἑαυτὴν καὶ πρὸς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Πρὸς τοῦτο φωτίζεται καὶ καθοδηγεῖται ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ διαμένοντος «Πνεύματος τῆς ἀληθείας», τὸ ὅποῖον ἐκ τοῦ Χριστοῦ ὡς αὐτοαληθείας ἔλαβεν, ἵνα ἀναγγέλλῃ αὐτῇ πάντα καὶ δοξάζῃ αὐτὸν (Ἰωάν. 16,14). Διὰ ταῦτα, «ταύτης παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῖς Ἀποστόλοις παραδοθείσης τῆς πίστεως, οὔτε ὑφαίρεσιν οὔτε παραλλαγῆν οὔτε προσθήκην»¹³⁶ τινὰ ἐποιήσατο ἡ Ἐκκλησία, ἀλλ' ἀείποτε διετέλεσεν ὁ ἀγρυπνὸς φρουρὸς καὶ

135. Διὰ τοῦτο ὁ Εἰρηναῖος διδάσκει: «Ubi Ecclesia ibi et Spiritus Dei, et ubi Spiritus Dei illic Ecclesia et omnis gratia: Spiritus autem veritas». (Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπῆ... III, 24, 1, PG 7, 966).

136. Γρηγορίου Νύσσης, Λόγ. ἀντιρρητ. πρὸς τὴν Εὐνομίου ἔκθεσιν, PG 45,468.

ὁ κανονικός φύλαξ καὶ ὁ ἀπλανής καὶ ἀνεπισφαλής ἐρμηνευτής καὶ ἡ μόνη ἀλάθητος διδάσκαλος καὶ κήρυξ αὐτῆς. Δι' ὃ κέκτηται αὕτη θεῖον κῦρος καὶ ἀπόλυτον αὐθεντίαν ἐν τοῖς ζητήμασι τῆς πίστεως καὶ τῆς σωτηρίας καὶ τῶν ἠθῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς θείας λατρείας, οὕσα ὁ μοναδικός, αὐθεντικός καὶ ἀλάθητος διδάσκαλος τῆς ἀποκεκαλυμμένης ἀληθείας, καθὼς εἶναι καὶ ἡ μοναδικὴ κιβωτὸς τῆς σωτηρίας καὶ οἰκονόμος καὶ διαχειριστὴς τῆς δικαιοσύνης καὶ σφζούσης θείας χάριτος. Ἄλλ' ὅμως ἡ αὐθεντία αὕτη τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐννοεῖται ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων ἐν νομικῇ ἐννοίᾳ, ἀλλὰ μᾶλλον πρόκειται περὶ αὐθεντίας τοῦ ζῶντος καὶ μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἠνωμένου σώματος τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ διαθεομένου καὶ ἀγομένου εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ διαμορφοῦντος τὴν κοινὴν ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ ἔσχατον κριτήριον τοῦ ἀλαθήτου καὶ τῆς οἰκουμενικότητος τῶν Συνόδων, αἵτινες ἐκφράζουσι τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας.

Ἄλάθητος λοιπὸν οὕσα ἡ Ἐκκλησία, τὸ μὲν ἀλαθῆτως διετύπωσε τὰ θεῖα δόγματα διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκαταπαύτως διδάσκουσα αὐτὰ εἰς τοὺς πιστοὺς, ἀναδειχθεῖσα «διδασκαλεῖον πνευματικόν»¹³⁷, τὸ δὲ διαφυλάσσει αὐτὰ καὶ διακατέχει ἀσινῆ καὶ ἀπαραχάρακτα μεθ' ὅλης τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας καὶ πίστεως. Ταύτην διαφυλάσσει ἄθικτον καὶ ἀπαραμείωτον καὶ ἀκαινοτόμητον ἡ Ἐκκλησία, παραλαβοῦσα παρὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ ἔκτοτε παραδίδουσα αὐτὴν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τὰς διαδεχομένας ἀλλήλας γενεὰς τῶν χριστιανῶν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, τῶν μὲν Οἰκουμενικῶν Συνόδων Γ', Δ' καὶ ΣΤ' ὀρισσῶν «ἐτέραν πίστιν μηδὲν ἐξεῖναι προφέρειν ἢ γοῦν συγγράφειν ἢ συντιθέναι ἢ φρονεῖν ἢ διδάσκειν ἐτέρως», τῆς δὲ Πενθέκτης, ἀκαινοτόμητόν τε καὶ ἀπαράτρωτον φυλάττει τὴν παραδοθεῖσαν πίστιν ὑπὸ τῶν αὐτοπτῶν καὶ ὑπηρετῶν τοῦ Λόγου, τῶν θεοκρίτων Ἀποστόλων καὶ τῶν Πατέρων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ τῆς Ζ' διακηρυξάσης, ὅτι «οὐδὲν ἀφαιροῦμεν, οὐδὲν προστίθεμεν, ἀλλὰ πάντα τὰ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀμείωτα διαφυλάττομεν»¹³⁸. Ὡς γνωστόν, τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένα δόγματα διακατέχει καὶ διδάσκει ἡ Ἐκκλησία, παραλαβοῦσα «τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας (δηλ. ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς), τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν Ἀποστόλων παραδόσεως» ἢ «ἀπὸ τῆς σιωπωμένης καὶ μυστικῆς παραδόσεως... ἀπερ ἀμφοτέρα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν»¹³⁹.

Ἄλλ' ὡς εἶπομεν, ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀλάθητος ὡς λαὸς τοῦ Θεοῦ, ὡς

137. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 17,7, PG 47,264.

138. Παρὰ Mansi, 4,1361. Ἰω. Καρμίρη, μν. ξ. τ. Ι', σ. 176. 224. 227, 239, πρβλ. καὶ σ. 155 τὸν ζ' κανόνα τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

139. Μ. Βασίλειου, Περὶ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος 27,66, PG 32, 188. Ἰω. Καρμίρη, αὐτόθι σ. 277.

ὄλον, ὡς σῶμα, ὡς πλήρωμα, οὐχὶ δ' ὅμως καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματος ἢ πολλῶ ἤττον ἐν μέλος ex sese ἢ αἱ τοπικαὶ Ἐκκλησίαι. Εἶναι ἡ καθόλου Ἐκκλησία ἀλάθητος ὡς πλήρωμα, ὅπερ συναποτελοῦσιν ἅπαντες οἱ ὀρθοδόξως πιστεύοντες κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, ἐν ὀργανικῇ ἐνότητι διατελοῦντες μετὰ τοῦ ὄλου ὀργανισμοῦ αὐτῆς. Διότι τότε ἡ Ἐκκλησία εἶναι πλήρης, ὡς λαὸς τοῦ Θεοῦ, ὡς σῶμα τῶν πιστῶν, ὡς πλήρωμα καὶ «πλήθος», ἐφ' ὅσον, κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, «ἐν τῷ πλήθει τῶν πιστῶν ἡ Ἐκκλησία»¹⁴⁰. Μόνον ἐν τῇ ἐκκλησιολογικῇ ταύτῃ πληρότητι ἀπολαύει ἡ Ἐκκλησία τῆς ἐπιστασίας καὶ φωτιστικῆς ἐνεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ εἶναι ὄντως ἀλάθητος ὡς ὄλον, εἶναι «στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας» (Α' Τιμ. 3,15) ἐν τῇ ὀλότῃ αὐτῆς. Ἡ χαρισματικὴ αὕτη ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπεκτείνεται ἐφ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας, τῆς τε διδασκούσης καὶ τῆς διδασκομένης, ἐπὶ τῆς ἱεραρχίας καὶ τοῦ πιστεύοντος λαοῦ, ἅτε πάντων ἀποτελούντων ἐν ἰσοτιμίᾳ μίαν ἐνότητα ἐν τῇ πίστει. Διὰ τοῦτο τὸ σύνολον τῶν πιστῶν, τῶν ἐχόντων «χρῖσμα ἀπὸ τοῦ Ἁγίου καὶ τὴν ἀλήθειαν» γινωσκόντων (Α' Ἰωάν. 2,20.27) καὶ βιούντων, δὲν πλανᾶται ἐν τῇ κοινῇ πίστει του, ὅταν διαπιστωθῇ συμφωνία καὶ ὁμοφωνία πάντων «ἀπὸ τῶν ἐπισκόπων μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου λαϊκοῦ πιστοῦ»¹⁴¹, ἐφ' ὧν πάντων κατέρχονται αἱ ἐλεύθερα χαρισματικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὅποιον «ὅπου θέλει πνεῖ» (Ἰωάν. 3,8).

Ἄλλ' ὅμως ὡς ὄργανον ἐκφράσεως καὶ διατυπώσεως τῆς πίστεως τοῦ χρησιμοποιοῦν ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ, ἡ Ἐκκλησία, τὴν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἥτις, ὡς ἐκδήλωσις καὶ στόμα τοῦ θεανθρωπίνου ὀργανισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας, δύναται μόνον αὕτη νὰ διατυπώσῃ ἀλαθῆτως τὰ δόγματα ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὅποιον νοεῖται ὡς ἀρχὴ αὐτῆς καὶ πηγὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀλαθῆτου καθόλου. Διὰ τοῦτο ὑπὸ τὴν ἀύθεντιαν καὶ τὸ ἀλάθητον τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὑπόκεινται πᾶσαι αἱ τοπικαὶ Ἐκκλησίαι καὶ πάντα τὰ δυνάμενα νὰ πλανηθῶσι μέλη τῆς Ἐκκλησίας, συμπεριλαμβανομένων καὶ αὐτῶν τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῶν Παπῶν καὶ λοιπῶν ἱεραρχῶν, ὡς καὶ οἱ Ἀπόστολοι πάντες μετὰ τοῦ Πέτρου ὑπέκειντο εἰς τὴν Ἀποστολικὴν Σύνοδον (Γαλ. 2, 1-10. Πράξ. 15,21.25), καθ' ὅσον ἀτομικὸν ἀλάθητον δὲν ὑπάρχει παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ μόνον παρὰ τῷ Θεῷ. Αἱ δὲ περὶ πίστεως ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῶν δογματιζουσῶν τῇ ἐπιστασίᾳ καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μὴ οὔσαι ἐκ τῶν προτέρων ἀλάθητοι, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων χαρακτηριζόμεναι ὡς τοιαῦται ὑπὸ τῆς κοινῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἐκφράζωσι πιστῶς τὴν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδεδομένην ὀρθὴν πίστιν, γίνονται ἀποδεκταὶ ὑπὸ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ὡς «ῥῆμα Κυρίου», λογιζόμεναι ὡς ἀμετάβλητοι καὶ αἰώνιοι, ἢ ὡς

140. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Ὁμιλ. πρὸ τῆς ἐξορίας 2, PG 52,429.

141. Ἀύγουστινου, De praed. sanct. 14,27, PL 44,980.

γράφει ὁ Μ. Ἀθανάσιος, «τὸ ῥῆμα τοῦ Κυρίου, τὸ διὰ τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐν τῇ Νικαίᾳ γενόμενον, μένει εἰς τὸν αἰῶνα»¹⁴². Ἀλλ' οὕτω καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ὑπόκειται ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην αὐθεντίαν τῆς Ἐκκλησίας ὡς σώματος, περιλαμβάνοντος τὸν «λαὸν τοῦ Θεοῦ», ἐχούσης τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθήκον νὰ κρίνῃ τὰς συνοδικὰς ἀποφάσεις καὶ ἢ νὰ ἀποδεχθῆ ἢ νὰ ἀπορρίψῃ αὐτάς, ἀναγνωρίζουσα οὕτως ἢ ἀποκρούουσα τὴν οἰκουμενικότητα τῆς Συνόδου, ὅπως π.χ. ἐκρίνει αὕτη ἐν ἀρχῇ καὶ τὸν σχηματισμὸν τοῦ κανόνος τῶν βιβλίων τῆς Ἀγίας Γραφῆς ἢ ὥρισε τὰ τῆς θείας Λατρείας καὶ τὰ γνήσια λειτουργικὰ κείμενα κλπ., ἄνευ βεβαίως Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καθοδηγούμενη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ διαμορφουμένης συνειδήσεως αὐτῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως. Προσέτι δὲ ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀποφαίνεται ἀλαθῆτως διὰ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ ἀλαθῆτου τῆς Ἐκκλησίας ὡς ὅλου, ὡς σώματος καὶ «ex consensu Ecclesiae», ὑπὸ τὴν διαρκῆ ἐπιστασίαν καὶ ἐνέργειαν τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οἰκοῦντος Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐνεργοῦντος μυστικῶς ἐν τε τῇ Συνόδῳ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ δὴ θετικῶς μὲν πρὸς διατήρησιν τῆς ἀποκεκαλυμμένης ἀληθείας, ἀρνητικῶς δὲ πρὸς προφύλαξιν αὐτῆς ἀπὸ τῆς πλάνης¹⁴³. Ὡστε ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀποφαίνεται ἀλαθῆτως ὡς ὄργανον καὶ οἶονεὶ ὡς στόμα τῆς ὅλης Ἐκκλησίας, τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, τῷ ἀλαθῆτῳ αὐτῆς χρωμένη, διερμηνεύουσα τὴν κοινὴν πίστιν καὶ καθολικὴν συνείδησιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος, τὸ ὅποιον ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῇ Συνόδῳ διὰ τῶν ἐπισκόπων του, δογματιζόντων μὲν ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιστασίᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ δυνάμει τῆς ἐπισκοπικῆς χειροτονίας ὡς διαδόχων τῶν Ἀποστόλων, ἐκφραζόντων δ' ὅμως πιστῶς τὴν κοινὴν πίστιν τοῦ πληρώματος τῶν ἑαυτῶν παροικιῶν καὶ τὸ καθολικὸν τῆς Ἐκκλησίας φρόνημα, δυνάμει τοῦ ἀλαθῆτου τῆς καθόλου Ἐκκλησίας. Κατὰ ταῦτα ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ὡς ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας, ἀντλεῖ τὸ ἀλάθητον αὐτῆς ἐκ τοῦ ἀλαθῆτου τῆς Ἐκκλησίας ὡς ὅλου, ἥτις εἶναι ἀλάθητος καθ' ἑαυτὴν, ὡς ἐλέχθη, οὐδαμῶς ἐξαρτῶσα τὴν ὑπαρξίν καὶ τὴν δρᾶσιν καὶ τὸ ἀλάθητον αὐτῆς ἐκ τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Τοιοῦτοτρόπως ἡ μὲν ἀλάθητος ἐκφρασις

142. Μ. Ἀ θ α ν α σ ί ο υ, Πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἐπισκόπους 1 καὶ 2, PG 26, 1029 ἐξ. 1032.

143. Πρβλ. καὶ Δ ο σ ι θ έ ο υ Ἱ ε ρ ο σ ο λ ῶ μ ω ν, Ὁμολογ. 2, παρὰ Ἱω. Καρμίρη, μν. ξ. τ. II², σ. 835: «Πιστεύομεν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδάσκεισθαι τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Αὐτὸ γὰρ ἐστὶν ὁ ἀληθὴς Παράκλητος, ὃν πέμπει παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Χριστὸς τοῦ διδάσκειν ἕνεκα τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ σκότος ἀπὸ τῆς τῶν πιστῶν διανοίας ἀποδιώκειν... Καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον πεπείσαμεθα, ἀλλὰ καὶ ἀληθὲς καὶ βέβαιον ἀναμφιβόλως εἶναι ὁμολογοῦμεν, τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἀδύνατον ἀμαρτῆσαι ἢ ὅλους πλανηθῆναι ἢ ποτε τὸ ψεῦδος ἀντὶ τῆς ἀληθείας ἐκλέξει. Τὸ γὰρ πανάγιον Πνεῦμα, ἀείποτε ἐνεργοῦν διὰ τῶν πιστῶς διακονούντων ἀγίων Πατέρων καὶ καθηγεμόνων, πάσης ὀποιασοῦν πλάνης τὴν Ἐκκλησίαν ἀπαλλάττει». Βλέπ. καὶ Μ η τ ρ ο φ ἄ ν ο υ ς Κ ρ ι τ ο π ο ῦ λ ο υ, Ὁμολογ. 7, αὐτόθι σ. 608, 610. Π έ τ ρ ο υ Μ ο γ ί λ α, Ὁμολογ. I, 86, 96, αὐτόθι σ. 711, 714-715.

καὶ διατύπωσης τῆς ἀληθείας ἀνήκει εἰς τὸ ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας, τὴν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἡ δὲ κατοχὴ τῆς ἀληθείας ἀνήκει εἰς τὸ ὄλον σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἀλάθητου καὶ καθολικῆς. Ἐπομένως δὲν ἀντλεῖ ἡ Ἐκκλησία τὸ ἀλάθητον αὐτῆς ἐκ τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀλλ' ἀντιθέτως ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀντλεῖ τὸ ἑαυτῆς ἀλάθητον ἐκ τοῦ ἀλαθήτου τῆς Ἐκκλησίας¹⁴⁴, «ἥτις ἐστὶ στυλοὺς καὶ ἑδραῖωμα τῆς ἀληθείας» (Α' Τιμ. 3,15).

Ἄλλὰ κυρίως εἰπεῖν ἀλάθητος εἶναι ἡ περὶ πίστεως καὶ σωτηρίας κοινὴ συνείδησις τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἦτοι παντὸς τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, ἐφ' ὅσον πάντες, οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ λαϊκοί, οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι, οἱ κύριοι καὶ οἱ δούλοι, οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες, εἶναι μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ χαρισματοῦχοι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὑπ' αὐτοῦ φωτιζόμενοι καὶ ἀγόμενοι, κατὰ τὴν δοθεῖσαν ἐνὶ ἐκάστῳ χάριν, καὶ μὲ ἐπι κεφαλῆς τοὺς κατ' ἀποστολικὴν διαδοχὴν κανονικοὺς ἐπισκόπους των, συναποτελοῦντες τὸ πλήρωμα ἢ τὸ ὄλον ἢ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον μόνον λογίζεται ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ ὡς ἀλάθητον καὶ ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ποδηγετούμενον. Δι' ὃ ἡ παρακαταθήκη τῆς πίστεως διαφυλάσσεται ἀπαραμείωτος καὶ ἀναλλοίωτος, περιφρουρουμένη ὑφ' ὀλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, ὑπὸ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ συνόλω αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ὁλότητι αὐτοῦ. Ὅθεν ὀρθῶς οἱ Ὁρθόδοξοι Πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς, ἀπαντῶντες ἐν ἔτει 1848 πρὸς τὸν Πάπαν Πίον Θ', διεκήρυξαν, ὅτι «παρ' ἡμῖν οὔτε Πατριάρχαι οὔτε Σύνοδοι ἠδυνήθησάν ποτε εἰσαγαγεῖν νέα, διότι ὁ ὑπερασπιστὴς τῆς θρησκείας ἐστὶν αὐτὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἦτοι αὐτὸς ὁ λαὸς, ὅστις ἐθέλει τὸ θρήσκευμα αὐτοῦ αἰωνίως ἀμετάβλητον καὶ ὁμοειδὲς τῷ τῶν πατέρων αὐτοῦ»¹⁴⁵. Διότι πάντες οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ λαϊκοὶ «θεοδίδα-

144. Πρβλ. καὶ Κ. Δυοβουνιώτου, Die Lehre der Griechisch-Orthodox-Anatolischen Kirche, ἐν «Ekklesia» 10 (1939) 56. Χ. Ἀνδροῦτσου, Δογματικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι 1907, σ. 287.

145. Παρὰ Ἰω. Καρμίρη, μν. ἔ. τ. Π³, σ. 1000. Παρατηρητέον ὅτι τὰ ἀνωτέρω δὲν πρέπει νὰ νοῶνται ὡς σημαίνονται ἄρρησις ἢ μείωσις τοῦ διδακτικοῦ ἀξιώματος καὶ τοῦ ἀνήκοντος εἰς τὸ σῶμα τῶν ἐπισκόπων χαρίσματος τῆς ἐν συνόδῳ διατυπώσεως καὶ διακήρυξεως τῆς κοινῆς καὶ καθολικῆς πίστεως τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Διότι μόνον οἱ κεκτημένοι τὸ «χάρισμα τῆς ἀληθείας» ἐπίσκοποι ἔχουσι τὴν ἐξουσίαν νὰ διατυπώσῃ ἐν συνόδῳ τὴν ἐκ διαδοχῆς παραδοθεῖσαν αὐτοῖς πίστιν, ἐνῶ εἰς τοὺς λαϊκοὺς εἶναι πεπιστευμένη ἢ παραφυλακὴ καὶ ὑπεράσπισις καὶ μαρτυρία αὐτῆς. Οὕτω λοιπὸν ὁ ὀρθόδοξος λαὸς εἶναι μὲν φρουρὸς καὶ ὑπερασπιστὴς τῆς Ὁρθοδοξίας του καὶ τῆς πίστεώς του, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ εἶναι καὶ κριτὴς αὐτῆς ἢ νὰ διατυπῶν ἑαυτὴν ἐγκύριως καὶ αὐθεντικῶς, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἀποκλειστικὸν δικαίωμα καὶ ἔργον μόνον τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῶν ἐπισκόπων, τῶν ἐμπνεομένων καὶ καθοδηγούμενων ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν ἀλάθητον διατύπωσιν καὶ προκήρυξιν τῶν δογμάτων. Εἶναι φρουρὸς καὶ ὑπερασπιστὴς ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ τῆς ὀρθοδόξου πίστεώς του, ἣν διαφυλάσσει «αἰωνίως ἀμετάβλητον» καὶ ἀπαραμείωτον, διότι ἡ ὀρθὴ πίστις δωρεῖται ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τοῦ ἐν τῷ βαπτίσματι χρίσματος εἰς πάντα τὰ διὰ τῶν δύο τούτων μυστηρίων ἰσότημα βασικῶς καθιστάμενα μέλη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, εἰς

κτοί εἰσιν» (Α΄ Θεσ. 4,9), καθ' ὅσον αὐμεῖς χρῖσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ Ἁγίου καὶ οἴδατε πάντα· οὐκ ἔγραψα ὑμῖν, ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὅτι οἴδατε αὐτὴν... καὶ ὑμεῖς τὸ χρῖσμα, ὃ ἐλάβετε ἀπ' αὐτοῦ, ἐν ὑμῖν μένει, καὶ οὐ χρεῖαν ἔχετε, ἵνα τις διδάσκη ὑμᾶς, ἀλλ' ὡς τὸ αὐτὸ χρῖσμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων» (Α΄ Ἰωάν. 2,20-21. 27). Ὁμοίως καὶ Ἰωάν. 14,26: «ὁ δὲ Παράκλητος... ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα». Καὶ ἀλλαχοῦ: «ὁ δὲ βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ὑμῖν εἰς Χριστὸν καὶ χρίσας ἡμᾶς Θεός, ὃ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς καὶ δοὺς τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν» (Β΄ Κορ. 1,21-22). Πράγματι πάντες οἱ βεβαπτισμένοι ἀναδὸς Θεοῦ εἰσι καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖν ἐν αὐτοῖς, ἢ εἶναι πάντες ἀναδὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τοῦ ἐν αὐτοῖς (Α΄ Κορ. 3,16. 6,19), πληρούμενοι «ἐν Πνεύματι» (Ἐφ. 5, 19), καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἀπάντα δοκιμάζουσιν» (Α΄ Θεσ. 5,20), ἔχοντες τὴν ἰκανότητα τῆς διακρίσεως μεταξὺ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς αἰρέσεως. Ἐσφραγισμένοι λοιπὸν «τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ» (Ἐφ. 1,13), ἔχοντες «κοινωνίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (Β΄ Κορ. 13,13. Ἐβρ. 6,4. Φιλ. 2,1) καὶ ἀγόμενοι «Πνεύματι» (Γαλ. 5,18), φωτίζονται ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ των, συναποτελοῦντες μετὰ τῶν κληρικῶν τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον σῶμα εἶναι ὁ μόνος φορεὺς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀλαθῆτου, «ὁ τὸν κανόνα τῆς ἀληθείας ἀκλινηῖ ἐν ἑαυτῷ κατέχω, ὃν διὰ τοῦ βαπτίσματος εἴληφεν»¹⁴⁶. Ἐντεῦθεν καὶ ὅταν λέγηται, «ἔδοξε τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ καὶ ἡμῖν» (Πράξ. 5,28), δέον νὰ ἐννοῶνται διὰ τοῦ «ἡμῖν» μᾶλλον «οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοὶ» πάντες (Πράξ. 5, 23), ἥτοι πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, ὡς φαίνεται καὶ ἐν στίχῳ 22: «τότε ἔδοξε τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ...», ἥτις «ἐκκλησία» νοητέα καὶ ἐν τῷ στίχῳ 12: «ἐσίγησε δὲ πᾶν τὸ πλῆθος». Διὰ ταῦτα πρέπει ὁμοίως νὰ ἐννοῆται, ὅτι «κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κατήλθεν οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῶν Δώδεκα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παντὸς τοῦ πλῆθους, τὸ ὁποῖον ἦτο μετ' αὐτῶν, ἐπὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἦτο τότε παρούσα ἐν Ἱερουσαλήμ»¹⁴⁷.

Ἐκ τῶν προειρημένων συνάγεται πρῶτον μὲν ὅτι δὲν δύναται τὰ δύο μεγάλα τμήματα τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν κεχωρισμένως, ἢ τοπικῆ τις Ἐκκλησία, ἢ πολλῶ ἤττον ἄτομόν τι ἢ ἐπίσκοπός τις ἢ πατριάρχης ἢ πάπας νὰ διεκδικῇ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ δογματίζη ἐγκύρως καὶ ἀθθεντικῶς, διότι τοῦτο ἀντίκειται εἰς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῆς ἐν τῇ ἀλόγητῇ της ἀλαθῆτου Ἐκκλησίας, τὸ δὲ δογματίζειν εἶναι,

ἀπαντα τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἅγιον, εἰς ὀλόκληρον τὸ ἐκκλησιαστικὸν πλήρωμα, τὸ ἐκ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν ἀποτελούμενον, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς κατ' ἀποστολικὴν διαδοχὴν ἐπισκόπους του, καὶ διατηρεῖται ἀλαθῆτως καὶ ἀναλλοιώτως ἐν τῇ κοινῇ ἐκκλησιαστικῇ συνειδήσει.

146. Εἰρηναίου, Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπή... I, 9,4. PG 7,545.

147. G. Florovsky, Le corps du Christ vivant, ἐνθ' ἄν., σ. 39.

ὡς ἐλέχθη, ἀποκλειστικὸν δικαίωμα καὶ προνόμιον καὶ χάρισμα μόνον τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν μετεχόντων αὐτῶν ἐπισκόπων, ἐμφραζόντων τὴν κοινὴν πίστιν τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, ὡς κανονικῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ, ἀλλὰ δυνάμει τῆς μυστηριακῆς ἱερωσύνης αὐτῶν καὶ τοῦ διδακτικοῦ χαρίσματος, τοῦ κατεχομένου ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων διὰ τῆς ἀδιακόπου ἐπισκοπικῆς διαδοχῆς, φωτιζομένων δὲ ἐν ταῖς Συνόδοις ὑπὸ τοῦ ἐπιστατοῦντος Ἁγίου Πνεύματος. Κατὰ ταῦτα, ὑπερατομικὸν καὶ συλλογικὸν εἶναι τὸ ἀλάθητον καὶ ὑπερατομικὴ καὶ συλλογικὴ εἶναι ἡ ὑπερτάτη ἀύθεντία καὶ ἐξουσία ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐπομένως οὐδεὶς ἱεράρχης ἢ πάπας δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς «ὁ» φορεὺς τοῦ ἀλαθήτου καὶ τῆς ὑπερτάτης ἀύθεντίας καὶ ἐξουσίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Δεύτερον δὲ συνάγεται, ὅτι τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ παρουσίας καὶ ἐπιστασίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπορρέον, ἀλλὰ μὴ ταυτιζόμενον βεβαίως πρὸς τὴν θεοπνευστίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἔγκειται πρὸ πάντων ἐν τῇ πιστῇ διαφυλάξει ἀναλλοιώτου κατὰ τὴν οὐσίαν τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας καὶ παραδόσεως καὶ ἐν τῇ περαιτέρω ὀρθῇ καὶ ἀπλανεῖ ἐρμηνείᾳ καὶ ἀναπτύξει καὶ διατυπώσει καὶ μεταδόσει αὐτῆς εἰς τοὺς πιστοὺς, τῆς Ἐκκλησίας μὴ προσθετοῦσης τι ἢ ἀξενούσης, μηδὲ «μειούσης, μηδὲ ἐλαττούσης» αὐτήν, ἀλλὰ τούναντίον «ἐκτεμνουσῆς τῇ μαχαίρᾳ τοῦ Πνεύματος πάντοθεν τὸ περιττὸν καὶ ἀλλότριον τοῦ κηρύγματος» καὶ τὴν «πλάνην» καὶ τὰ «νόθα» καὶ τὰς «καινοτομίας»¹⁴⁸. Τοιοῦτοτρόπως διατηρεῖ ἡ Ἐκκλησία «καθαρὸν ἀληθῶς τὸ ἀποστολικὸν ἀργύριον, πάσης ῥυπαρᾶς τε καὶ αἰρετικῆς ἐννοίας κεχωρισμένον καὶ ἀνεπίμικτον»¹⁴⁹, πάντοτε πορευομένη «ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς βασιλικῆς», ἐπὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ χαραχθείσης ὁδοῦ τῆς ἀληθείας, «οὐκ ἐκκλινουσα εἰς δεξιὰ ἢ εἰς ἀριστερά»¹⁵⁰ ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ καὶ μεταδόσει τοῦ περιεχομένου τῆς πίστεως. Οὐδόλως, ἐπομένως, ἔγκειται τὸ ἀλάθητον ἐν τῇ ἀποκαλύψει καὶ διατυπώσει νέων δογμάτων, μὴ περιεχομένων ἐν τῇ ὑπερφυσικῇ Ἀποκαλύψει, τῇ ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων παραδοθείσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς π.χ. εἶναι τὰ περὶ τοῦ πρωτείου καὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Πάπα ἢ τὰ καινὰ διδάγματα τῶν Διαμαρτυρομένων, ἀλλ' ἔγκειται ἐν τῇ ὀργανικῇ ἀναπτύξει καὶ ἀπλανεῖ διδασκαλίᾳ τῶν ἤδη παραδεδομένων ὑπὸ τῆς Ἀποκαλύψεως θείων ἀληθειῶν, ἀφορᾷ δὲ οὐχὶ κυρίως εἰς τὸν τύπον καὶ τὴν διατύπωσιν, ἀλλ' εἰς τὸ ὅπερ ἡ Ἐκκλησία ἀπεθησαύρισε νόημα, ὑπὸ τὸ ἀλλοιούμενον καὶ φθειρόμενον περιβλημᾶ τῶν λέξεων»¹⁵¹. Ἐπομένως τὸ ἀλάθητον δέον νὰ νοῆται τὸ μὲν θετικῶς ἐν τῇ διαφυλάξει ἀπαραμειώτου καὶ ἀναλλοιώτου τοῦ θησαυροῦ τῆς πί-

148. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Β' Τιμ. ὁμιλ. 5,2, PG 62,626.

149. Γρηγορίου Νύσσης, Εἰς τὸ ἔταν ὑποταγῆ..., PG 44,1304.

150. Γρηγορίου Νύσσης, Ἐξήγ. ἄσμ. ἄσμ. λόγ. 11, PG 44,1008.

151. Σ. Χαρικιανᾶκι, Περὶ τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Θεολογίᾳ, Ἀθήναι 1965, σ. 80.

στεως καὶ τῆ ἀκλονήτῳ ἐμμονῇ ἐν αὐτῇ, τὸ δὲ καὶ κυρίως ἀρνητικῶς ἐν τῇ προφυλάξει ἀπὸ πλανῶν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, δι' ἃ καὶ διαφέρει ὑπολειπόμενον τῆς μόνον εἰς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν ἀνηκούσης θεοπνευστίας. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἐκ τῶν ἐν τῇ θείᾳ Ἀποκαλύψει περιεχομένων διδασκαλιῶν ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων δογματικά καὶ ἠθικὰ ζητήματα, οὐδαμῶς δὲ εἰς τὰ ἐπιστημονικά καὶ λοιπὰ μὴ θρησκευτικά ζητήματα, οἷα τὰ ἱστορικά, ἀρχαιολογικά, γεωγραφικά, γεωλογικά, ἀστρονομικά καὶ λοιπὰ ἀντικείμενα ἀνθρωπίνης καθαρῶς γνώσεως καὶ ἐμπειρικοεπιστημονικοῦ χαρακτῆρος, εἰ καὶ ἡ θεοπνευστία ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ ἐπεκτείνεται ἐπὶ πάντων τῶν βιβλίων τῆς Ἀγίας Γραφῆς, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἱστορικῶν βιβλίων, ὡς καὶ τῶν ἱστορικῶν τμημάτων τῶν λοιπῶν βιβλίων αὐτῆς, καθ' ὅσον «πάντα τὰ βιβλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς εἶναι θεόπνευστα, ἀλλ' ἡ θεοπνευστία αὐτῶν νοητέα κατ' ἐννοίαν καὶ οὐχὶ κατὰ λέξιν καὶ κατὰ γράμμα, οὐδαμῶς δὲ ἐν φυσικῇ, ἀλλ' ἐν ἠθικῇ ἐννοίᾳ»¹⁵².

(Συνεχίζεται)

152. Πρβλ. καὶ Ἰω. Καρμίρη, Σύνοψις τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι 1959, σ. 10. Σ. Χαρκιανάνκι, μν. ξ. σ. 154.